

1. Vedecké východiská ekonomickej teórie: definícia, predmet ET. Pozitívna a normatívna ekonómia. Vedecký prístup k tvorbe ET - nástroje, metódy, princípy. Zložky ekonómie.

- **Ekonómia** je veda o tom, ako spoločnosť využíva vzácné zdroje na výrobu užitočných tovarov a ako ich rozdeľuje medzi členov spoločnosti na spotrebu.
- **Vedná disciplína** budovaná na základe **pojmov** (pomenovanie ekonomických javov a ekonomickej reality), **vedeckých výrokov** (overiteľné výroky, majú všeobecnú platnosť a informujú o skutočnom stave ekonomickej reality) a **hodnotových súdov** (subjektívne postoje a názory na ekonomické javy a realitu - odborná diskusia)
- Ekonómia sa podľa prevahy hodnotových súdov alebo vedeckých výrokov delí na:
 - o **Pozitívnu ekonómiu** - popisuje a zaoberá sa javmi takými aké v skutočnosti sú. Opisuje vzťahy, fakty a správanie sa ekonomického systému (výška inflácie a jej pôsobenie)
 - o **Normatívna ekonómia** - vychádza z pozitívnej, ale viac využíva hodnotové súdy, zaoberá sa tým aká by mala ekonomická realita v skutočnosti byť. Neexistujú jednoznačné odpovede (aká miera inflácie je pre ekonomiku únosná)
- Ekonomická teória napreduje v poznávaní nových javov a riešení problémov pomocou **nástrojov**. Sú to:
 - o **Pozorovanie** - hlavný zdroj získavania poznatkov. Ide predovšetkým o pozorovanie z hľadiska historického vývoja ekonomických javov - nezamestnanosť
 - o **Analýza** - predstavuje prístup, pri ktorom sa ekonomický jav rozkladá na jednotlivé prvky a procesy, pričom sa študuje podstata uvedených elementov pre lepšie poznanie. Výsledkom sú čiastkové závery.
 - o **Syntéza** - opak analýzy, umožňuje poznať určitý jav ako celok skúmaním vzťahom medzi jednotlivými časťami.
 - o **Štatistická analýza** - ide o konkrétne štatistické spracovanie získaných údajov. Pomocou analýzy širokej údajovej základne je možné kvantifikovať formy správania sa ekonomických subjektov a odhadovať budúce zmeny
 - o **Experimenty** - používajú sa v prípade že analýza ani štatistická analýza nedokážu pomôcť pri riešení problémov. Skúmajú sa vplyvy určitého faktora na skupinu ekonomických subjektov pri zachovaní ostatných premenných nezmenených. Ľudia sa nesprávajú neprirodzene v testovacích podmienkach.
 - o **Verifikácia** - overenie získaných výsledkov pomocou predchádzajúcich nástrojov
- Súčasť vedeckého prístupu je aplikácia vedeckých **metód**:
 - o **Indukcia** - pri skúmaní ekonomických javov predstavuje prístup od čiastkových poznatkov k všeobecne platným záverom
 - o **Dedukcia** - opak indukcie, prechod od všeobecných záverov k čiastkovým poznatkom. Môže nasledovať iba po Indukcii.
 - o **Vedecká abstrakcia** - pri snahe pochopiť zložitý ekonomický jav sa venuje pozornosť iba najvýznamnejším stránkam, pričom tie menej významné sa do úvahy neberú.
 - o **Modelovanie** - vytvorenie zjednodušeného verzie určitého aspektu ekonomického systému v podobe rovníc, grafov. Ekonomický model zachytáva základné prvky určitej situácie a umožňuje ich logicky analyzovať.
 - o **Komparácia** - porovnávanie ekonomických javov z hľadiska časového a priestorového. Umožňuje identifikovať rozdielne alebo spoločné znaky
- Aby výsledky skúmania boli najobjektívnejšie a použiteľné, musíme sa držať určitých **princípov**
 - o **Kauzálny princíp** (príčina následok) - Ak nejaký ekonomický jav časovo nasleduje za iným javom, nemusí byť druhý jav vyvolaný tým prvým - omyl **post hoc** - časová následnosť nemusí znamenať príčinnú závislosť
 - o **Systémový princíp** (vzťah časť-celok) - Pre pochopenie podstaty celku je nutné skúmať jednotlivé časti. Môže tu dôjsť k mylnému predpokladu - **klam kompozície** - nesprávne usudzovanie z časti na celok. To čo platí pre jednotlivca nemusí platiť pre celok.
 - o **Princíp účelovosti** - využíva zisťovanie vzťahu cieľ-účel. Vychádza z toho že stanovenie cieľov ekonomických subjektov by malo byť účelové. Problém je určiť to čo je účelné na dosiahnutie cieľa - ovplyvnené subjektívnosťou. Ľudia majú odlišné názory.

- v ekonomickej teórii je dôležité dodržiavať zásadu **ceteris paribus** (ostatné premenné nezmenené). Na ekonomické faktory obyčajne vplyva viac faktorov. Postupom pri identifikácii vplyvu jedného faktora je dôležité ostatné faktory nemeniť.
- Ekonomiu je možné rozdeliť podľa zamerania alebo typu problémov, ktoré rieši.
 - Podľa zamerania:
 - dejiny ekonomického myslenia - skúma vývoj názorov na ekonomické javy a procesy (čo bolo / prečo tomu tak bolo)
 - teória národného hospodárstva - analyzuje podstatu a determinanty fungovania národného hospodárstva (čo je / prečo tomu tak je)
 - Teória národohospodárskej politiky - stanovuje ciele a identifikuje nástroje a prístupy na ich dosiahnutie (čo môže byť / ako to dosiahnuť)
 - Podľa typu problému:
 - **Makroekonómia** - zaoberá sa fungovaním ekonomiky ako celku. Identifikuje javy ovplyvňujúce napr. nezamestnanosť, inflácia, zadlženosť...
 - **Mikroekonómia** - popisuje správanie sa a proces rozhodovanie jednotlivých hospodárskych subjektov v podmienkach vzácnosti výrobných zdrojov, tvorba cien, dopyt po tovaroch.
- **racionálna voľba** - ekonómia objasňuje ako sa človek rozhoduje medzi alternatívami. Chce naplniť svoje ciele, pritom požaduje maximálny výnos alebo uspokojenie s minimálnymi nákladmi.

2. Historický vývoj ekonomického myslenia: hlavné školy a smery: fyziokratizmus, merkantilizmus, Smith a klasická ekonómia, Marshall a teória hraničnej užitočnosti, Keynes, Marx – dielo a závery, Friedman a monetarizmus, Laffer a ekonómia strany ponuky, teória racionálnych očakávaní.

- Fyziokratizmus

- hlavným predstaviteľom bol Francois Quesnay
- za základný predpoklad bohatstva jedinca a spoločnosti považovali voľnú konkurenciu a súkromné vlastníctvo
- zdroj bohatstva videli v pôde a poľnohospodárskej výrobe - jediná produktívna činnosť - výnos prevyšuje náklad

- Merkantilizmus

- Thomas Mun, Jean Baptiste Colbert
- hlavným cieľom bolo zabezpečenie rastu bohatstva krajiny, zdroj bol v zahraničnom obchode, ktorý zabezpečoval príliv drahých kovov. Peniaze za tovary sa nemali vyvážať ale sa za ne mali nakupovať tovary vyrobené v danej krajine. Podpora manufaktúrnej výroby a vývoz tovarov.

- Klasická ekonómia

- položila základy ekonómie ako samostatnej vedy
- Adam Smith
 - napísal dielo "Bohatstvo národov", v ktorom hovorí, že jednotlivca pri rozhodovaní vedie "neviditeľná ruka trhu", ktorá mu pomáha dosiahnuť cieľ.
 - Trh je podľa neho samoregulujúci systém, ktorý sám rozhodne, ktoré statky a v akých množstvách budú vyrábané pre spoločnosť.
 - Štát by mal ochraňovať krajinu, udržiavať v nej poriadok a vytvárať verejné statky, o ktoré trh nemá záujem.
- David Ricardo
 - zaviedol pojmy: alternatívne náklady a teóriu komparatívnych výhod.
 - teória komparatívnych výhod: "Štát by mal vyvážať tovary, ktoré vie vyrobiť relatívne lacnejšie a dovážať tie tovary, ktoré vie relatívne lacnejšie vyrobiť iná krajina
 - alternatívne náklady - hodnota najlepšej možnosti, ktorej sme sa museli vzdať v prospech inej (napr. lacnejšej)

- sformuloval "Železný mzdový zákon" - mzda sa zvyšuje len na úkor zisku a opačne
- Karl Marx
 - najvýznamnejšie dielo: Kapitál (v troch zväzkoch)
 - v tomto diele sformuloval "teóriu pracovnej hodnoty", v ktorej hovorí, že všetky tovary musia mať určitý spoločný merateľný prvok, za ktorý považoval prácu. Hodnota tovaru sa určovala podľa nasledujúceho vzorca:

$$H = c + v + m,$$
 kde H je hodnota tovaru, c je konštantný kapitál (náklady na materiál a odpisy), v je variabilný kapitál, ktorý tvorí mzdové výdavky a m je pridaná hodnota (od hrubého dôchodku kapitalistu odpočítame konštantný a variabilný kapitál)
 - odsudzoval, že si kapitalisti privlastňujú nadhodnotu a spolu s Engelsom bojovali proti kapitalizmu, ktorý považovali za nestabilný.

- Neoklasicizmus

- Herman Heinrich Goosen je autorom **teórie hraničnej užitočnosti**, ktorá hovorí, že optimálny výsledok procesu závisí od poslednej (hraničnej, marginálnej) jednotky
- Alfred Marshall
 - autor knihy "Zásady ekonómie"; analyzoval v nej **mechanizmus** ponuky a dopytu krivkou ponuky a dopytu
 - zaviedol pojmy ceteris paribus a elasticita dopytu, ktorá ukazuje reakciu dopytu na zmenu ceny

- Keynesovská ekonómia

- John Maynard Keynes - myšlienka zmiešanej ekonomiky - rozhodujúca úloha štát. Dielo Všeobecná teória zamestnanosti, úroku a peňazí. Zaviedol pojem "multiplikačný efekt" - vedie k nemu zvýšený dopyt po investíciách, vedie k rastu výroby a teda aj rastu zamestnanosti. Rastú príjmy zamestnancov - rast spotreby. Zvýši sa dopyt po tovaroch a investíciách a tak dookola. Za nestabilitu a pôvod recesie považoval nedostatočné investície. V období krízy by mal štát investovať do infraštruktúry aj za cenu deficitného rozpočtu - oživenie ekonomiky. Zaviedol pojmy ako MPS, MPC, automatické stabilizátory, venoval sa teórii verejnej voľby.

- Súčasné ekonomické smery:

- Monetarizmus

- vychádza z kvantitatívnej teórie peňazí a fisherovej rovnice výmeny. Podstata spočíva v požiadavke regulácie množstva peňazí v obehu emisnou bankou, čo má zabezpečiť dlhodobé a stabilné tempo ekonomického rastu, eliminovať infláciu a ďalšie problémy. Odmietajú štátne zásahy, lebo narúšajú prirodzené uskutočňovanie hospodárskych procesov.
- Milton Friedman - inflácia sa rieši iba znížením a spomalením množstva peňazí v obehu. Vedľajšími účinkami riešenia inflácie je vyššia miera nezamestnanosti alebo pokles ekonomickej účinnosti. Vyslovil hypotézu permanentného dôchodku a teóriu spotrebnej funkcie.

- Teória Racionálnych očakávaní

- podnikatelia a spotrebitelia sa snažia racionálne využiť dostupné informácie s cieľom správať sa čo najužitočnejšie
- postupne sa prispôbujú trhovým podmienkam podľa toho aké sú ich očakávania ekonomického vývoja
- zakladateľom je John Frase Muth, Robert Lukas

- Ekonómia ponuky

- minimalizácia štátnych zásahov do ekonomiky
- znižovanie daní, zvyšuje sa motivácia ľudí pracovať, investovať a šoriť - ekonomický rast a rast národného dôchodku a rast zamestnanosti. Štát by mal vytvárať podmienky pre rozvoj aktivity, tvorivosti a inovácií v ekonomike.

- Arthur B. Laffer - lafferova krivka, vzťah medzi mierou zdanenia a príjmom do štátneho rozpočtu

3. Potreby: definícia, rozdelenie, zdroje uspokojovania. Statky: podstata, rozdelenie, tovary, výrobky. Základný rozpor spoločnosti a spôsoby jeho prekonávania.

- označujeme ako subjektívny uvedomelý alebo neuvedomelý pocit nedostatku niečoho
- z hľadiska priorít delíme na:
 - existenčné potreby - jedenie, pitie...
 - kultúrne potreby - záujem ľudí o vzdelanie, kultúru, šport
 - luxusné - prejav rastu civilizačnej úrovne ľudí a prejav k snobizmu
- podľa počtu subjektov
 - individuálne - záujmy jednotlivca
 - kolektívne (spoločenské) - spoločné pre určitú skupinu ľudí
- podľa periodicity
 - jednorazové - ovplyvnené individuálnymi požiadavkami jednotlivca
 - periodické - pravidelne sa opakujúce, napríklad od zmien ročných období
 - trvalé (stále) - predovšetkým životne dôležité
- podľa Keynesa
 - absolútne - ovplyvnené individuálnymi požiadavkami jednotlivca
 - relatívne potreby - výsledkom úsilia jednotlivca udržať v spotrebe krok so spoločnosťou
- zdrojmi uspokojovania potrieb sú statky, služby a práva
- Statky
 - statok je každá vec, ktorá slúži na uspokojovanie ľudských potrieb
 - rozdelenie z hľadiska formy:
 - Hmotné (materiálne) - statky s materiálnou podstatou (potraviny, odevy...)
 - Nehmotné (nemateriálne) - spotrebované v momente kedy sa vytvorí - služby
 - z hľadiska účelu:
 - kapitálové (investičné, výrobné) - vstupujú do výroby ako výrobné vstupy a slúžia na produkciu iných investičných alebo spotrebných statkov (stroje, budovy...)
 - spotrebné statky - v procese uspokojovania sa celkom spotrebúvajú (vlastné auto, topánky). V závislosti od doby spotreby:
 - dlhodobá spotreba - doba spotreby viac ako 1 rok (auto, chladnička)
 - krátkodobá spotreba - menej ako jeden rok (chlieb, mlieko..)
 - z hľadiska vlastníctva:
 - súkromné - pri spotrebe jedným subjektom sa vylučujú zo spotreby ostatné subjekty (topánky, sveter..) a ostatným ostáva menšie množstvo na spotrebu - označujeme čisté súkromné statky.
 - verejné - nevylúčiteľné zo spotreby, spotreba tohto statku nevylučuje zo spotreby iné subjekty. Charakteristikou je nerivalitná spotreba, ostane pre všetkých - čisté verejné statky.
 - zmiešané - statky vylúčiteľné zo spotreby a nerivalitné (prednáška, zdravotnícke služby) alebo nevylúčiteľné a s rivalitnou spotrebou (ryby v oceáne)
 - z hľadiska dostupnosti:
 - ekonomické - vzácne statky (vyskytujú sa len v obmedzenom množstve)
 - absolútne obmedzené - nedajú sa rozšíriť (nerasty)
 - relatívne obmedzené - keď sa vynaloží úsilie dá sa (lesy)
 - voľné statky - v prírode sa vyskytujú v relatívne dostatočnom množstve a na ich získanie nie je potrebné vynaložiť veľké úsilie.
- Služby, delenie:
 - podľa sféry kde sa poskytujú:
 - výroba - zabezpečujú obsluhu výrobného procesu (opravy, údržba)
 - distribúcia - zameriavajú sa na balenie, prepravu a donášku tovarov

- spotreby - priamo spotrebúvané členmi spoločnosti, prispievajú k rastu životnej úrovne a zvyšovaniu kvality života
- podľa toho koho potreby uspokojujú:
 - pre celú spoločnosť - pre celú spoločnosť (bezpečnosť, ochrana)
 - služby obyvateľstvu - uspokojujú potreby jednotlivcov
 - vecné služby - oprava a údržba vecných statkov (pranie, upratovanie, čistenie)
 - osobné služby - bezprostredne obyvateľstvu (stravovanie, kaderníctvo)
- Statky sú všetky veci uspokojujúce potreby ľudí
- Výrobky sú hmotné výsledky výroby
- Tovary sú statky a služby získané pomocou trhu
- Služby predstavujú nehmotné statky

4. Hospodárenie: definícia, princípy. Zákon vzácnosti. Alternatívne náklady. Krivka produkčných možností –národohospodárska a podniková.

- **Hospodárenie** je činnosť zameraná na zníženie obmedzenosti statkov, cieľom ktorej je uspokojovanie ľudských potrieb pri uplatňovaní základných princípov hospodárenia. Princípy:
 - princíp maxima - znamená z daných dostupných zdrojov získať maximálny výstup
 - princíp minima - zabezpečenie požadovaného výstupu pri minime potrebných vstupov
- **Zákon vzácnosti** - všetky statky sú vo vzťahu k potrebám vzácné preto lebo nedostatok zdrojov neumožňuje vyrábať všetky tovary, ktoré by ľudia mali záujem spotrebúvať.
- Ľudia sa musia vedieť rozhodnúť čo kúpia, racionálne rozhodujúci sa jednotlivec by mal určitý statok získať len vtedy, pokiaľ má z neho dostatočný prospech, resp. príjem z kúpy je rovnaký alebo väčší ako dodatočné náklady vynaložené na nákup. Prospech / náklady
- **Alternatívne náklady** - alebo náklady obetovaných príležitostí, cena alternatívneho výstupu- Hodnota najlepšej možnosti, ktorej sa jednotlivci alebo podniky pri spotrebe alebo výrobe vzdali.
- **Racionálna voľba** je determinovaná najmä disponibilnými zdrojmi. Predpokladom je aj sloboda voľby jednotlivcov medzi alternatívami.
- **utopené náklady** - náklady, ktoré sú nenávratne vynaložené potom, čo sa rozhodnutie uskutočnilo.
- **Krivka produkčných možností** - KPM, je množina bodov, ktoré vyjadrujú, aké vzájomné kombinácie výstupov je schopný produkovať podnik alebo ekonomika pri daných obmedzených výrobných vstupoch (práca, pôda, kapitál)
- Sklon KPM smerom doľava je spôsobený obmedzenosťou výrobných vstupov. Zakrivenie je ovplyvnené špecializáciou a pružnosťou.
- efektivita, **pod KPM** – produkuje neefektívne (monopoly a oligopoly, externality...)
- **nad KPM** – nedosiahnuteľný (len v prípade získania dodatočných úverov alebo nárastu dovozu avšak je to len krátkodobé)
- môže sa posúvať smerom von - kombinujú vyšší objem vstupov, zvýšenie kvality a produktivity vstupov, nové procesy výroby

5. Národné hospodárstvo: definícia, historické formy, štruktúra.

- je historicky vzniknutá sústava ekonomických subjektov a sústava ekonomických vzťahov medzi nimi, pospájané do relatívne stabilného kvalitatívneho celku na území určitého štátu.
- 4 vývojové etapy z historického hľadiska:
 - **Hospodárstvo uzavretej domácnosti** - domácnosť si uspokojovala potreby výrobkami, ktoré si sama vyrobila
 - **Mestské hospodárstvo** - vzniklo v dôsledku zvyšovania potrieb obyvateľstva; rozvoj obchodu, vzájomná výmena produktov medzi domácnosťami, neskôr aj pomocou peňazí
 - **Národné hospodárstvo** - systém činností, hospodárskych subjektov a vzťahov na území určitej krajiny.

- **Svetové hospodárstvo** - vzniklo v dôsledku rozvoja medzinárodnej del'by práce - vzťahy medzi jednotlivými národnými ekonomikami - globalizácia
- jadrom národného hospodárstva je ekonomická činnosť ľudí, ktorá je ovplyvnená tradíciami, mentalitou a kultúrou národa.
- **štruktúra NH:**
 - Odvetvová štruktúra ekonomických činností v NH (podľa odvetvia - sústava ekonomických jednotiek, ktoré uskutočňujú rovnaké alebo príbuzné činnosti)
 - ISIC, OKEČ, NACE
 - Sektorová štruktúra (podľa charakteru výstupu ekonomických činností)
 - **Primárny sektor** - poľnohospodárstvo, lesné a rybné hospodárstvo, ťažba rúd
 - **Sekundárny sektor** - spracovateľský priemysel a stavebníctvo
 - **Terciárny** - ostatné činnosti, služby
 - **Kvartálny** - rýchlo sa rozvíjajúce služby, informačný priemysel
 - Štruktúra podľa vlastníckych foriem
 - **verejný sektor** - súhrn podnikov vo vlastníctve štátu a podniky s medzinárodným vlastníctvom
 - **súkromný sektor** - podniky vo vlastníctve súkromných osôb
 - Podľa právnych noriem:
 - podnikateľské organizácie (fyz. osoby, právnické, obchodné spoločnosti, družstvá, štátne podniky)
 - nepodnikateľské neziskové organizácie (rozpočtové, príspevkové, občianske združenia ...)
 - regionálna (územná) štruktúra:
 - členenie na územné celky v zmysle administratívneho územno-správneho členenia, ktoré sa historicky menilo

6. Ekonomické systémy: 3 otázky ekonómie. Charakteristiky, pozitíva a negatíva jednotlivých ekonomických systémov.

- **Ekonomický systém** predstavuje spôsob organizácie a fungovania národného hospodárstva. Je tvorený súborom pravidiel, nástrojov a inštitucionálneho zabezpečenia spoločenskej výroby v súlade s potrebami obyvateľstva krajiny.
- 3 základné otázky sú – čo vyrábať, ako vyrábať, pre koho vyrábať
- **ekonomické systémy:**
 - **primitívne civilizácie** - človek sa rozhoduje na základe pudov a inštinktov s cieľom zachovať existenciu. Na základné ekonomické otázky odpovedajú tradície a zvyky.
 - **príkazová ekonomika** - na 3 ekonomické otázky odpovedá štát, plní prerozdelenia funkciu - **sociálna rovnosť**. Základným nástrojom sú **direktívne nariadenia a plány**. Nadprodukcia výrobkov o ktoré nie je záujem a nedostatok, keď sa zmenia záujmy ľudí. **Štátne vlastníctvo, ceny určované štátom, neefektívne hospodárenie**. Socialistické štáty, **centrálne riadené** alebo centrálne plánované ekonomiky
 - **trhová ekonomika** - založená na **princípe slobodného podnikania**. Ekonomické subjekty sa slobodne rozhodujú kde a kedy začnú podnikat'. **Voľný trh** bez zásahu štátu. Čo sa bude vyrábať? - peňažné hlasy spotrebiteľov. Ako vyrábať? - konkurencia, nové výrobné postupy, šetrenie. Pre koho? - ovplyvnené rozdelením dôchodkov medzi obyvateľstvo. **Maximalizácia úžitku pre spotrebiteľa a maximálny zisk pre výrobcu**. **Súkromné vlastníctvo**, vzájomné pôsobenie ponuky a dopytu. **Nedostatky** trhovej ekonomiky:
 - **pôsobenie neefektívnych** hospodárskych subjektov (monopoly a oligopoly) - nedokonalá konkurencia, ovplyvňujú trhovú cenu a nižšia efektívnosť výroby
 - **externality** - vedľajšie účinky činností, ktoré prenáša jeden subjekt na iný, v tomto procese výroby nezúčastnený subjekt : **pozitívne externality** (prinesie druhému výhodu za ktorú ten druhý nemusí zaplatiť - lampy pri chodníku).

- **negatívne externality** (nezúčastneným vznikajú dodatočné náklady na odstraňovanie negatívnych účinkov. (cementáreň)
 - **nemotivuje k produkcii verejných statkov** – ekonomické činnosti, ktoré prinášajú úžitok pre celú spoločnosť - nezaujímavé a neefektívne z pohľadu maximálneho zisku pre podniky
 - **nechráni slabých** - nerovnomerné rozdelenia príjmov medzi obyvateľstvo, nie všetci majú priaznivé podmienky na získanie zamestnania (postihnutí. ..)
 - **nie je stabilná** - ekonomické cykly (expanzia, vrchol, recesia, kríza)
 - **asymetria informácií** - trh nezabraňuje tomu že niektoré subjekty sú informované lepšie, nie je zabezpečená rovnosť medzi všetkými.
- **zmiešaná ekonomika** - do vzájomných trhových transakcií vstupuje aj štát. Má 4 základné funkcie:
 - **legislatívnu** - zabezpečuje tvorbu zákonných noriem a opatrení na reguláciu správania sa subjektov v ekonomike
 - **alokačná** - prerozdelenia výrobných vstupov z neefektívnych oblastí, do tých ktoré budú fungovať efektívne.
 - **redistribučná** - prerozdeľovanie príjmov občanov s vyšším príjmom smerom k občanom s menším
 - **stabilizačná** - zabezpečenie stability hospodárstva
- transformačný proces - prechod jedného systému do druhého

7. Hospodárska politika a čiastkové politiky (fiškálna, monetárna a zahraničnoobchodná politika): definícia, nositelia, ciele, nástroje.

- Predstavuje **súhrn zákonov, predpisov a nariadení**, ktorými vláda ako zástupca štátu **usmerňuje správanie sa ekonomických subjektov** v NH.
- ciele HP:
 - **časové hľadisko** - krátkodobé (dni, týždne, mesiace), strednodobé (1-5 rokov), dlhodobé (5 a viac rokov)
 - z významového hľadiska - **hlavné** (ekonomický rast, zamestnanosť, cenová stabilita, vyrovnaná platobná bilancia, **vedľajšie** (zabezpečovanie sociálnych istôt, spravodlivé rozdeľovanie príjmov, ochrana životného prostredia)
 - **Magický štvoruholník** (kombinácie hlavných cieľov hosp. politiky)
- nástroje:
 - **priame** (administratívne), zákony a iné opatrenia, ktorých porušenie sa trestá
 - **nepriame** - nepriame nástroje jednotlivých čiastkových politik:
 - fiškálna politika
 - predstavuje využívanie štátneho rozpočtu na makroekonomickú stabilizáciu. Realizuje vláda a zahrňuje všetky operácie ŠR a oblastných orgánov.
 - cieľom je dosahovanie ekonomického rastu, zamestnanosť a cenová stabilita. Nástroje:
 - automatické stabilizátory - po zavedení pôsobia v ekonomike automaticky a nevyžadujú ďalšie opatrenia zo strany vlády.
 - progresívna daň z príjmov - daňová sadzba sa zvyšuje rastom príjmu
 - poistenie v nezamestnanosti - zvyšovanie plátov, vyplácanie podpory
 - subvencie k cenám poľnohospodárskych výrobkov
 - zámerné (diskrétné) opatrenia - aplikácia vyžaduje jednorazové rozhodnutia vlády:
 - daňové sadzby - výška daní ovplyvňuje výšku príjmov a tým dopyt

- rozsah a štruktúra vládnych výdavkov na nákup SaS - multiplikačný účinok
- transferové platby - štát nimi zvyšuje príjmy domácností
- podľa toho ako FP vplýva na dopyt rozdeľujeme:
 - expanzívna - zvyšovanie vládnych výdavkov na nákup SaS, zvyšovaním transferových platieb a znižovaním daní
 - reštriktívna FP - znižovanie vládnych výdavkov - opak expanzívnej
- monetárna politika
 - Forma hospodárskej politiky, kt. je zameraná na kontrolu a reguláciu množstva peňazí v obehú a úrokovej miery. Cieľom tejto politiky je ovplyvniť rozhodujúce makroekonomické veličiny.
- zahranično-obchodná politika
- štrukturálna, dôchodková a cenová, ekologická, regionálna, kurzová

8. Výrobné faktory: definícia, typy, rozdelenie VF. Základná charakteristika každého VF, kombinácia VF z hľadiska historického vývoja spoločnosti. Optimálna kombinácia a substitúcia VF.

- výrobné faktory sú činitele, ktoré tvoria nevyhnutné vstupy pre výrobu (produkciu) nových statkov (práca, pôda, kapitál, ľudský kapitál); **činitele, ktoré umožňujú výrobu nových statkov a služieb**
- **podľa kritéria pôvodu:**
 - primárne - pôvodné, reprezentované pôdou, prácou a ľudským kapitálom
 - sekundárne - odvodené, druhotné VF, tvorené kapitálom ako produktom z výrobných procesov
- **podľa výskytu:**
 - absolútne obmedzené - pôda, nemožno rozširovať
 - relatívne obmedzené - VF ako kapitál, práca, ľudský kapitál
- VF sú vzácne, pretože sú obmedzené a potreby ľudí sú neobmedzené. Efektívne výsledky výstupu prináša len kombinácia výrobných faktorov
- **Optimálna kombinácia výrobných faktorov** je ak sa hraničné produkty všetkých výrobných faktorov, vzhľadom na ich vlastnú cenu rovnajú: $MPP_{pôdy} / \text{cena} = MPP_{práce} / \text{cena} = MPP_{kapitálu} / \text{cena}$
- **Substitúcia výrobných faktorov** - ak cena jedného výrobného faktora rastie a ceny ostatných faktorov ostávajú nezmenené bude pre podnik výhodné nahradiť drahší VF viacerými lacnejšími.
- **Celkový fyzický produkt TPP** – udáva vytvorené množstvo produkcie v naturálnom vyjadrení
- **Hraničný fyzický produkt MPP** - udáva prírastok produkcie vyvolaný prírastkom výrobného faktora o jednu jednotku, ak ostatné výrobné faktory ostávajú konštantné $MPP_i = \Delta TPP_i / \Delta f$

JEDNOTLIVÉ VÝROBNÉ FAKTORY (Práca, pôda, kapitál) sú v otázkach 9,10,11

9. Práca ako VF:

- Práca ako výrobný faktor** je akákoľvek ekonomicky zameraná manuálna alebo duševná činnosť, ktorej výsledkom sú statky a služby uspokojujúce naše potreby a ktorá je zdrojom príjmu.
- Pre fungovanie ekonomiky je smerodajné množstvo práce, ktoré je dané:
 - **Početom obyvateľov** schopných a ochotných pracovať
 - **Štruktúrou obyvateľstva** z hľadiska veku, pohlavia, kvalifikácie atď.
 - **Dĺžkou pracovného času**
 - **Intenzitou práce**, teda množstvom práce vynaloženého za časovú jednotku
 - **Kvalitu práce** v národnom hospodárstve **určuje vzdelanosť obyvateľstva** danej ekonomiky, kvalifikácia pracovnej sily, štruktúra kvalifikácie.
 - **Podľa pracovnej aktivity:**
 - Ekonomicky neaktívnu – deti a mládež v predproduktívnom veku (menej ako 15)

- Ekonomicky aktívnu – ľudia v produktívnom veku (15-59) a poproduktívnom veku (od 60 vyššie)
- o Produktivita práce je úsilie ľudí zvyšovať účinnosť vynaloženej práce. Produktivita práce udáva ako sa zvýši produkcia statkov pri nezmenenom množstve práce. Medzi faktory, ktoré je ovplyvňujú patrí:
 - Technická a technologická vybavenosť
 - Organizácia práce
 - Kvalifikácia a motivácia pracovnej sily
 - V istých odvetviach aj prírodné a pôdne podmienky
- o Deľba práce – rozdelenie ekonomických úloh na špecializované činnosti, resp. medzi špecializované zložky hospodárstva. Z historického vývoja poznáme tieto typy deľby práce:
 - prirodzená - na základe vrodenej schopnosti (muži / ženy, starí / mladí)
 - spoločenská - profesionalizácie práce (poľnohospodárstvo/ priemysel/ remeslá / služby)
 - technická - pri manufaktúrach, jeden výrobný proces sa rozloží na časti / operácie
 - medzinárodná - východisko pre medzinárodné ekonomické vzťahy - liberalizácia.

10. Pôda ako VF:

- o Pôda- najdôležitejší a najvzácnejší prírodný faktor, zahŕňa všetky súčasti prírodného prostredia. Existuje v konkrétnych formách ako obrábaná pôda, nerastné bohatstvo, lúky, pasienky, močariská, stavebné parcely.
- o Z hľadiska využitia sa pôda môže uplatniť ako:
 - Pestovateľský základ- produkcia plodín. Využitie v poľnohospodárstve a lesníctve, kde je zároveň pracovným prostriedkom a pracovným predmetom. Klimatické pásmo, úrodnosť(bonita), a poloha pôdy vzhľadom na centrá spotreby a dopravné spojenia sú činitele, ktoré determinujú pestovateľský základ. Hospodárenie podlieha zákonu klesajúcich výnosov.
Zákon klesajúcich výnosov – pridaním dodatočnej jednotky variabilného vstupu k fixným vstupom dodatočný výstup rastie až po určitý bod (zvratu), po ktorého dosiahnutí množstvo dodatočne získaného výstupu klesá.
 - Stanovisko – pre ťažobný alebo spracovateľský priemysel, predpoklad je nerastné bohatstvo.
 - Stavenisko – základ akejkoľvek výstavby. Pôdne plochy pod mestskou a vidieckou zástavbou, dopravnou a komunálnou infraštruktúrou. Hospodárenie s pôdou si vyžaduje, aby neboli bonitné pôdy vyčlenené na výstavbu.
- o Pôda ako VF v ekonomike úzko súvisí s rastom život. úrovne obyvateľstva. Problematika výživy obyvateľstva vyplýva z faktu, že pôda je absolútne obmedzená a podlieha zákonu klesajúcich výnosov, pričom populácia ľudí stále rastie.

11. Kapitál ako VF:

- o Kapitál ako VF tvoria statky, ktoré sú výstupom predchádzajúcich výrobných aktivít, nie sú však určené na priamu spotrebu, ale na náhradu alebo rozšírenie výrobných kapacít, ktoré budú uplatnené pri budúcej výrobe. Kapitál vzniká ako výsledok ľudskej pracovnej aktivity.
- o Základné formy kapitálu:
 - Reálny kapitál (kapitálové statky)- uspokojujú potreby ľudí nepriamo. Slúžia na výrobu spotrebných statkov alebo ďalších kapitálových statkov (budov, hál, strojov, zásob). Získame ich na trhu kapitálových statkov
 - Peňažný kapitál(peniaze)- sú tvorené sumou peňažných prostriedkov a sú využité na získanie kapitálových statkov. Získavame ich akumuláciou úspor alebo z finančného trhu
- Podrobnejšie členenie kapitálu:
 - Reálny(produktívny, fyzický): a)fixný (stroje, budovy)
b)obežný(výrobné zásoby)
 - Potenciálny(peňažný)- voľné finančné zdroje
 - Portfóliový(fiktívny)- finančné aktíva(cenné papiere)

- Tovarový- statky určené na predaj
- **Obehový (obchodný) kapitál** – súhrn peňažného, portfóliového a tovarového kapitálu. Sprostredkováva a racionalizuje pohyb kapitálu od výrobcu k spotrebiteľovi.
- Vplyv kapitálu na prácu:
 - Priamy- s rastom technického vybavenia rastie aj produktivita práce a aj všeobecný blahobyt
 - Nepriamy – kapitálové statky môžu substituovať pracovnú silu. Táto substitúcia má určité obmedzenia, lebo samostatný reálny kapitál nie je bez ostatných VF produktívny.
- Predpokladom tvorby kapitálu v ekonomike je tvorba úspor. Akumulácia peňažného kapitálu umožňuje získavanie reálneho kapitálu.
- **Investovanie**- proces, kde dochádza k premene peňažného na reálny kapitál. Investície vo výrobe sú kapitálové statky získané investovaním. Rozlišujeme investície:
 - Reprodukčné(obnovovacie, reštitučné) I_o - slúžia napr. na výmenu opotrebovaného stroja a sú financované z odpisov, ktoré sú peňažným vyjadrením opotrebovania(amortizácie) produktívneho kapitálu
 - Rozvojové(čisté, netto, nové) I_ε – využívané napr. na kúpu novej techniky a technológie, ktorá zefektívni výrobu a sú financované z vlastných, resp. cudzích zdrojov
 - Hrubé(brutto) I_h – súhrn reprodukčných a rozvojových investícií

12. Ľudský kapitál (ĽK):

je súhrn vrodenných a nadobudnutých schopností, vedomostí, zručností i skúseností jednotlivcov, tiež ich tvorivosti, talentu, a invencie pri vytváraní nových hodnôt. Základné typy ĽK:

- **Špecifický ľudský kapitál**- možno použiť len v danom odbore, zamestnaní, podniku
- **Všeobecný ľudský kapitál**- dá sa využiť vo viacerých typoch zamestnania
- Investície do ĽK sú všetky náklady súvisiace so zväčšovaním rozsahu, zvýšením efektívnosti a s predĺžením fungovania ĽK. Podstata jeho tvorby spočíva vo vynakladaní peňažných i nepeňažných prostriedkov v súčasnosti, s cieľom dosiahnuť výnosy v budúcnosti. Subjektmi financovania investícií do ĽK sa stávajú hospodárski aktéri podľa toho, komu budú v budúcnosti plynúť úžitky z týchto investícií, teda:
 - **Jednotlivci** – očakávajú zvýšenie mzdy a sociálneho statusu
 - **Podniky** – očakávajú zvýšenú produktivitu práce, rast kvality produkcie resp. služieb, rast konkurencieschopnosti...
 - **Štát** (spoločnosť)- očakáva rast kultúrnej a životnej úrovne

Prínosy investícií do ĽK môžeme členiť na: ekonomické, mimoekonomické, nekvantifikované, priame, nepriame.

Nositeľom ĽK sú ľudia. Trh ĽK neexistuje (pre zámery určitých eko. analýz sa sú využívajú údaje o trhu práce).

13. Trh: podstata a štruktúra trhu. Trhový mechanizmus - podstata, prvky. Trhová konkurencia – podstata, typy.

- **Trh** predstavuje ekonomický priestor, v ktorom dochádza k vzájomnej výmene výsledkov činností hospodárskych subjektov na základe určitých pomerov, ktoré vyplývajú zo zmeny dopytu a ponuky; **ekonomický priestor, v ktorom sa stretáva dopyt a ponuka**
- Formy trhov:
 - **podľa územného pôsobenia**:
 - miestny (oblastný) - závislý hlavne od miestnych zdrojov, charakterizovaný miest. komoditami
 - národný - v rámci štátnych hraníc, tendencia ochrany k domácim produktom
 - medzinárodný - vznikol na základe hosp. spolupráce štátov a medzinárodnej deľby práce
 - **podľa množstva a druhu predaných tovarov**:
 - čiastkový trh - trh jednotlivých komodít - trh obilia, cukru, alebo trh nehnuteľností. Predmetom skúmania mikroekonómie

- agregálny trh - súhrnný trh obsahujúci všetky trhové položky a transakcie - makroekonómia
- podľa súladu s platnou legislatívou :
 - legálny trh - oficiálny trh, v súlade s zákonmi
 - pololegálny (šedý) - tolerovaný do určitej miery
 - nelegálny trh - čierny alebo neoficiálny trh
- podľa miery regulácie:
 - voľný trh - trh bez obmedzení - pružný dopyt aj ponuka
 - viazaný trh - do určitej miery regulovaný zo strany štátu
- podľa predmetu kúpy a predaja:
 - trh statkov - prioritný pretože predmetom kúpy a predaja sú SaS pre konečných spotrebiteľov
 - trh VF - sekundárny, pretože predmetom kúpy a predaja sú VF (trh práce, pôdy a kapitálu)
 - finančný trh - kapitálový a peňažný trh, devízový a s drahými kovmi
- organizované trhy (burza), virtuálne (eshop)
- podľa počtu účastníkov - polypol, oligopol, monopol

- Trhový mechanizmus

je súhrn vzťahov a procesov pri realizácii tovarov, ktoré vedú ku vzájomnej koordinácii relatívne nezávislých rozhodnutí na strane ponuky a dopytu, pričom základom informácií je cena a jej zmeny; **proces utvárania dopytu, ponuky a rovnovážnej ceny na trhu**

- hlavné prvky - trhové subjekty, trhová konkurencia, dopyt, ponuka, trhová cena
- trhové subjekty
 - Domácnosti (ponuka VF, dopyt po spotrebných SaS)
 - Podniky (dopyt po VF, ponuka spotrebných SaS - dosiahnuť zisk)
 - Štát (regulátor trhu na strane D aj S, eliminátor negatívnych prejavov)
 - Zahraničie- ovplyvňujú aj dopyt aj ponuku
- Trhová konkurencia
 - **je proces, v ktorom sa na trhu stretávajú rozličné trhové subjekty s diferencovanými záujmami, ktorých cieľom je dosiahnuť určitú hmotnú výhodu.**
 - podľa trhových subjektov:
 - **konkurencia na strane dopytu** - kupujúci sa snaží maximalizovať svoj úžitok a nakúpiť čo najviac za čo najmenej
 - **konkurencia na strane ponuky** - predávajúci sa snaží maximalizovať svoj zisk predajom čo najviac za čo najvýhodnejších podmienok na úkor iných. Cenová konkurencia / necenová konkurencia
 - **konkurencia medzi dopytom a ponukou** - predávajúci chcú predávať čo najdrahšie ale kupujúci chcú nakupovať čo najlacnejšie
 - podľa účastníkov trhu:
 - **dokonalá konkurencia** - existuje neobmedzený počet hosp. subjektov, ktoré nedokážu ovplyvniť cenu na trhu
 - **nedokonalá konkurencia** - na trhu existujú ekonomické subjekty, ktoré ovplyvňujú cenu na trhu:
 - monopol - výsadné ekonomické postavenie, ovláda celý trh
 - monopson - jeden subjekt v pozícii kupujúceho
 - monopolistická konkurencia - každý predáva málo odlišný, vzájomne nahraditeľný produkt, pokrýva malú časť trhu (holičstvá, reštaurácia)
 - oligopol - obmedzený počet subjektov na strane ponuky a bránia vstupu ďalším konkurentom na trh
 - polypol - voľná súťaž, je dostatok subjektov na strane ponuky aj dopytu, nikto nemá dominantné postavenie

14. Individuálny a trhový dopyt na trhu statkov: definícia, grafické a matematické vyjadrenie, faktory.

- **Dopyt** definujeme ako množstvo SaS, ktoré sú kupujúci schopní a ochotní kúpiť za danú cenu.
- **zákon klesajúceho výnosu** - dopyt po množstve stúpa s poklesom ceny a klesá, ak ceny stúpajú
- dopytová krivka
- dopytované množstvo udáva množstvo tovaru, ktoré kupujúci kúpia pri danej cene
- **abnormálna reakcia dopytu** - ak s rastom ceny dopyt rastie (giffenove statky, veblenove (luxusné) statky, inflácia)
- **individuálny dopyt** - dopyt jedného kupujúceho po určitom druhu statku pri určitej cene
- **trhový dopyt** - dopyt všetkých kupujúcich, súhrn individuálnych dopytov
- **agregálny dopyt** - súčet dopytov na všetkých čiastkových trhoch pri určitej cenovej hladine
- funkcia individuálneho dopytu: $q_{x/t}^d = f(p_x, p_{rs}, y, w, u, z)$
- relevantné statky - pri ktorých môže zmena ceny ovplyvniť úroveň dopytu po statku:
 - o **substitučné** - vzájomne nahraditeľné, rovnaké uspokojenie, rast ceny jedného zvýši dopyt druhého
 - o **komplementné** - doplnkové, navzájom sa dopĺňajú, rast ceny jedného znižuje dopyt po druhom
 - o **indiferentné** - bez priamej závislosti, zmena ich ceny neovplyvní kupované množstvo iného statku x
- **pohyb po krivke** je vyvolaný LEN zmenou ceny statku a jej vplyvom na dopytované množstvo (ceteris paribus)
- **posun krivky dopytu** - doľava a doprava (nahor a dole) je vyvolaný zmenou ostatných faktorov ovplyvňujúcich dopyt
- faktory: rast príjmov, pokles ceny komplementárnych statkov, zvýšenie substitučných statkov, nižšia užitočnosť

15. Analýza ponuky na trhu statkov: definícia, grafické a matematické vyjadrenie, faktory.

- **Trhová ponuka** je súhrn množstiev daného statku alebo služby, ktoré sú jednotliví predávajúci ochotní a schopní ponúknuť na predaj pri určitej cene a v určitom čase.
- **krivka ponuky**, zobrazuje vzťah ponúkaného množstva q od jeho ceny p, pričom má stúpajúci charakter
- ponuková krivka: normálna a krivka pevnej (fixnej) ponuky - v prípade absolútneho obmedzenia ponuky statku
- funkcia trhovej ponuky: $Q_{x/t}^s = f(P_x, P_c, P_{rs}, P_{vf}, T, Z)$
- **pohyb po krivke** je vyvolaný zmenou ceny a jej vplyvom na ponúkané množstvo - poklesom ceny klesne aj ponúkané množstvo, ak sa ostatné faktory nezmenia
- **posun krivky** ponuky doprava (nahor) alebo doľava (nadol) je vyvolaný zmenou ostatných faktorov ovplyvňujúcich ponuku.
- faktory: rast cien VF, rast cien komplementárnych statkov, zvýšenie daňového zaťaženia, modernejšia technológia

16. Rovnováha na trhu statkov: podstata, grafické vyjadrenie. Trhová rovnovážna cena. Trhová nerovnováha. Nezhoda dopytu a ponuky – charakteristiky a grafické vyjadrenie, praktické príklady.

- Na základe ceny statku sa domácnosti rozhodujú o kúpe a podniky o predaji určitého množstva statku. V okamihu keď vzájomné pôsobenie dopytu a ponuky nájde kompromis medzi záujmami, vznikla trhová rovnováha.
- **Trhová rovnováha** - E (Equilibrium), determinujú ju rovnovážna cena (P_0) a rovnovážne množstvo (Q_0) a je to jav keď na trhu dochádza k zhode dopytu a ponuky a trhové sily sa vyrovnávajú.

- v prípade že na trhu cena p_1 vyššia ako rovnovážna cena p_0 vzniká trhovú nerovnováha, tj. **prebytok** (prečo?), teda ponuka má prevahu nad dopytom (znižovaním ceny eliminujeme prebytok)
- v prípade že na trhu je cena p_2 nižšia ako rovnovážna cena p_0 , vzniká **nedostatok** (prečo?), dopyt má prevahu nad ponukou (zvyšovaním ceny môžeme eliminovať nedostatok)
- Dopyt a ponuka sa nemusia stretnúť:
 - o DaS nebudú v súlade vzhľadom na cenu. Minimálna cena je väčšia ako maximálne možná akceptovateľná cena. Domácnosti nie sú ochotné a schopné takú cenu zaplatiť.
 - o DaS sa nebudú zhodovať vzhľadom na množstvo. Keď maximálne množstvo o ktoré má dopyt záujem je nižšie ako minimálne ponúkané množstvo. Podniky nie sú ochotné ponúknuť nižšie množstvo.

17. Trh výrobných faktorov: analýza dopytu a ponuky prostredníctvom hraničných veličín.

Zákon klesajúceho hraničného produktu. Rovnováha na trhu VF. Cena VF.

- **Dopyt po výrobných faktoroch** vytvárajú podniky, pretože pomocou nich sa môžu produkovať výrobky a poskytovať služby.
- **Ponuku výrobných faktorov** určujú domácnosti v podobe práce, pôdy, kapitálu a ľudského kapitálu. Hraničný produkt MPP a príjem z hraničného produktu MPR určujú dopyt po VF. Príjem z hraničného produktu podlieha zákonu klesajúcich výnosov - pri zapojení ďalšieho VF do výroby je otázne či sa výstup zvýši v takej miere aby bolo pre mňa výhodné ...
- **Tržba z celkového produktu** – udáva príjem získaný odpredajom celkového fyzického produktu na trhu statkov za trhovú cenu, $TPR = TPP \cdot p$
- **Tržba z hraničného produktu** - MPR - vyjadruje príjem získaný odpredajom hraničného fyzického produktu za trhovú cenu na trhu statkov: $MPR = MPP \cdot p$
- **Hraničné náklady faktora** - MFC - dodatočné náklady na získavanie dostatočnej jednotky výrobného faktora $MFC = \Delta TC_f / \Delta f$, kde f predstavuje zvolený dodatočný faktor.
- Trh VF je v rovnováhe za podmienky, že získaný príjem z hraničného produktu príslušného VF sa rovná vynaloženým hraničným nákladom faktora $MPR = MFC$
- $MPR > MFC$ - podniky budú nakupovať ďalšie jednotky VF a rozširovať výrobu
- $MPR < MFC$ podnikom hrozí strata pri využití dodatočnej jednotky a preto dopyt po VF klesá

18. Trh pôdy: dopyt, ponuka a rovnováha na trhu pôdy. Prenájom a predaj pôdy. Grafické vyjadrenie.

- **Dopyt po pôde** je odvodený od dopytu statkov. Je určený príjmom z hraničného produktu pôdy. Ovplyvňuje ho kvalita (**bonita**) pôdy, poloha.
- **ponuku pôdy** považujeme za absolútne nepružnú, čiže fixnú, pretože ponúkané množstvo je limitované
- zmena ceny neovplyvní ponúkané množstvo - ponuka je neelastická
- zmena dopytu po pôde povedie k zmene jej ceny (výške renty)
- rovnováha na trhu s pôdou sa vytvára na priesečníku dopytu po pôde s vertikálnou krivkou ponuky pôdy
- W. Petty – cena pôdy zodpovedá 21-násobku ročnej renty
- ak pôdu prenajímame, nemení vlastníka a prináša rentu. Pôdu je možné predať pričom sa cena odvodzuje od renty a nazýva sa kapitalizovaná renta. Suma peňazí, ktorá pri danej úrokovej miere prináša ročný úrok rovnajúci sa ročnej rente z tejto pôdy: $KR = R / r$

19. Kapitálový trh: odvodenie, dopyt a ponuka, grafické vyjadrenie.

- **Kapitálový trh** je organizovaný trh, kde sa sústreďujú finančné zdroje vo forme úspor kvôli ich transformácii a prerozdeleniu na kapitálové investície
- **reálny kapitál** (kapitálové statky) - ide o produktívny zdroj, ktorý je popri výrobe ostatných VF nevyhnutný. Je výsledkom investícií a pri dlhodobom používaní sa opotrebuje.
- **peňažný kapitál** - odloženie momentálnej spotreby do budúcnosti formou finančných aktív (cenné papiere, účty..)

- **úrok** je cena, ktorú je povinný zaplatiť dlžník veriteľovi za poskytnutie peňažných prostriedkov.
- **dopyt po kapitálových statkoch** - vytvárajú ho podniky, ktoré majú záujem získať kapitál za čo najnižšiu cenu
- **ponuku kapitálových statkov** - určujú podniky ako výrobcovia reálneho kapitálu, ktorí chcú predávať za čo najvyššiu cenu
- **rovnováha** znamená že podnik je ochotný a schopný kúpiť kapitálový statok za cenu ktorú ponúka výrobca
- cena kapitálu je úrok
- **ponuku** na kapitálovom trhu predstavujú úspory hosp. subjektov
- **dopyt** vytvárajú subjekty odhodlané investovať
- rovnováha vznikne keď sa ponuka a dopyt rovnajú
- domácnosti pri danej úrokovej miere vytvárajú práve také množstvo úspor koľko podniky potrebujú na investície

20. a.) Trh práce: ponuka práce, substitučný a dôchodkový efekt. Dopyt po práci. Grafické vyjadrenie.

- **Ponuku práce** vytvárajú domácnosti ako vlastníci VF. Je daná počtom pracovníkom alebo počtom hodín práce.
- faktory ovplyvňujúce ponuku:
 - o úroveň reálnej mzdy
 - **mzda** forma kompenzácie za prácu (cena práce)
 - **nominálna mzda** - suma peňazí, ktorú domácnosti dostávajú ako odmenu za prácu
 - **reálna mzda** - aké množstvo tovarov a služieb je možné kúpiť za nominálnu mzdu. Kúpna sila
 - o práceschopné obyvateľstvo
 - o priemerný počet odpracovaných hodín za rok
 - o výška životných nákladov
- **krivka ponuky práce** - LS, vyjadruje množstvo práce L, ktoré sú ochotné pracovné sily odpracovať pri danej reálnej mzde W
- **substitučný efekt reálnej mzdy** - znamená že pri zvýšení mzdy sa záujem o prácu zvyšuje a ostatné aktivity sa stávajú drahšími.
- **dôchodkový efekt** - spôsobuje znižovanie množstva ponúkanej práce a zvyšovanie voľného času na iné aktivity
- **dopyt po práci** vytvárajú podniky a vyjadruje počet voľných alebo neobsadených pracovných miest v ekonomike. Jeho existencia závisí od dopytu po finálnych produktoch získaných pracou.
- **krivka dopytu po práci** - LD, udáva že s poklesom reálnej mzdy rastie dopytované množstvo práce. Dopyt je určený príjmom z hraničného produktu práce MPR_L .

20. b) Nezamestnanosť: nerovnováha na trhu práce, podstata a typy nezamestnanosti. Miera nezamestnanosti.

- Ponuku práce na trhu práce limituje práceschopné obyvateľstvo EA (employable), teda ľudia schopný pracovať:
 - o pracovná sila - LF, zahrňuje ekonomicky aktívnych ľudí:
 - **zamestnaní** - E, vykonávajú akúkoľvek prácu. V prípade ak nepracujú (choroba, dovolenka...)
 - **nezamestnaní** - U, prácu aktívne hľadajúci, sú ochotní do zamestnania nastúpiť v krátkej dobe
 - o mimo pracovnej sily - NLF, nemajú prácu a ani si ju nehľadajú
- nezamestnanosť - previs ponuky nad dopytom na trhu práce. Rozlišujeme podľa príčin:
 - o **frikčná nezamestnanosť** - počet ľudí, ktorí aktuálne menia alebo prvýkrát hľadajú zamestnanie

- štruktúrálna - kvalifikácia pracovnej sily nezodpovedá povahe dostupných pracovných miest - preškolenie
- sezónna - niektoré práce sa dajú vykonávať len v niektorých obdobiach (cestovný ruch, poľnohospodárstvo, stavby)
- cyklická - hospodársky pokles, celkovo je dopyt po práci nízky
- **podľa charakteru nezamestnanosti:**
 - dobrovoľná - keď počet nezamestnaných je menší alebo rovný ako počet voľných pracovných miest
 - nedobrovoľná - objavuje sa hlavne v období recesie, počet nezamestnaných je väčší ako počet pracovných miest
- z hľadiska času:
 - krátkodobá - do jedného roka
 - dlhodobá - viac ako jeden rok
- rozsah nezamestnanosti vyjadrujeme:
 - počtom nezamestnaných osôb – napr. počet evidovaných na úradoch
 - mierou nezamestnanosti (u) - pomer nedobrovoľne nezamestnaných (U) a počet ekonomicky aktívnych ľudí (LF) v percentách: $u = U / LF * 100\%$
- rovnováha na trhu práce vzniká v priesečníku krivky dopytu po práci LD s krivkou ponuky práce (LS).
 - plná zamestnanosť - je prirodzená nezamestnanosť - reálne mzdy sú pružné
 - neúplná zamestnanosť - mzdy sú nepružné, sú aj nedobrovoľne nezamestnaní

21. Domácnosti: charakteristika, funkcie. Spotreba a úspory domácností, graf. a matematické vyjadrenie, faktory.

- **domácnosť** je prirodzená skupina spoločnosti, v ktorej sú združení jednotlivci na základe príbuzenských vzťahov a spoločného hospodárenia
- funkcie: bezodplatné poskytovanie služieb medzi členmi, uskutočňovanie spotreby, miesto na regeneráciu
- **Spotreba domácnosti** - C, predstavuje tú časť disponibilného príjmu, ktorá je určená na nákup spotrebných statkov a služieb
- **disponibilný príjem domácnosti** - taký príjem s ktorým môžu členovia domácnosti voľne nakladať a ktorý domácnosť získa z hrubej mzdy po odpočítaní daní, povinných platieb a po pripočítaní transferových platieb.
- vzťah medzi úrovňou spotreby a disponibilného príjmu vyjadruje **spotrebná funkcia**:

$$C = C_A + MPC * Y_d$$
- **autonómna spotreba** (C_A) je spotreba pri nulovom príjme, musia sa zachovávať existenčné potreby
- **hraničný sklon k spotrebe** - MPC, akú časť z dodatočného príjmu použijú domácnosti na spotrebu. $MPC = \Delta C / \Delta Y_d$
- graficky je to krivka spotrebnej funkcie, negatívne úspory a úspory, bod E: $C = Y_d$
- **úspory domácnosti** - S, predstavujú tú časť disponibilného príjmu domácnosti, ktorý nie je použitý na aktuálnu spotrebu ale sa odloží pre budúcu spotrebu $S = Y_d - C$
- **úsporová funkcia** - $S = -C_A + MPS * Y_d$
- motívy vytvárania úspor:
 - úspory na celoživotné ciele - finančná rezerva v čase keď bude príjem nízky
 - preventívne úspory - neočakávané udalosti, železná rezerva
 - úspory pre dedičov - zhromaždiť majetok pre svoje deti
- **hraničný sklon k úsporám** udáva akú časť z dodatočného jednotky svojho príjmu domácnosti usporia $MPS = \Delta S / \Delta Y_d$
- platí že : $MPC + MPS = 1$

22. Podniky: charakteristika, ciele. Investície podnikov – podstata, grafické vyjadrenie, faktory. Investičný multiplikátor.

- **Podnik** je ekonomicko-právny systém, ktorý je jednou zo základných foriem inštitucionálneho usporiadanie ekonomiky a je charakteristický svojou ekonomickou samostatnosťou a právnou subjektivitou.
- otvorený - vzťahy k okoliu, dynamický - vyvíja sa v čase
- cieľ - maximalizácia zisku, dlhodobý rozvoj a rast podniku
- **investície** predstavujú plánované zvýšenie reálneho kapitálu (investičný dopyt) a zásob podnikov - podniky investujú ak očakávajú výnosy prevyšujúce vynaložené náklady.
- faktory ovplyvňujúce náklady na investície:
 - o cena kapitálového statku - čím je vyššia tým je menšia ochota podniku realizovať investície
 - o reálna úroková miera - zvýšenie predražuje úver na získanie zdrojov na investovanie v dôsledku čoho sa znižuje ochota podnikateľov investovať. Miera náklady príležitostí investície do kapitálu. Zvýšenie úrokovej miery i alternatívne náklady nového kapitálu...
 - o očakávania
- výnosom z investovania je hodnota hraničného produktu nového statku - od hodnoty hraničného produktu kapitálu sa odpočítajú náklady na prevádzku.
- hodnota hraničného produktu kapitálu je ovplyvnená faktormi:
 - o technický pokrok - zvyšovanie produktivity práce, objem produkcie - vedie - zvýšenie hr. produktu
 - o pokles daňového zaťaženia -
 - o zvýšenie ceny výstupu - zvýši záujem o investovanie. Rast ceny produkcie zvyšuje očakávaný zisk podniku
- $I = R (MPK, r)$ - krivka investičného dopytu podľa Keynesa. I = investičné výdavky, R = sklon k investíciám, MPK = hraničný produkt kapitálu, r = úroková miera
- **investičný multiplikátor** - je koeficient, ktorý vyjadruje, koľkokrát sa zvýši výstup ekonomiky, ak sa investície zvýšia o jednu jednotku. $k = \Delta Y / \Delta I$ alebo $k = 1/MPS$ resp. $k = 1/1-MPC$
- **dôchodkový efekt** - prejaví sa počas realizácie investície. Prírastok výstupu možno zapísať ako: $\Delta Y = k \cdot \Delta I$
- kapacitotvorný účinok - až po dokončení investície - zvyšujú sa výrobné kapacity a teda potencionálny produkt

23. Štát v ekonomike: nevyhnutnosť št. zásahov, funkcie. Externality. Verejné statky.

- štát intervenciami reaguje na nedostatky trhu
- základné funkcie štátu:
 - o **Legislatívna funkcia**
 - tvorba zákonov, nariadení a opatrení, ktoré regulujú správanie sa hospodárskych subjektov aby nepoškodzovali iných.
 - o **Alokačná funkcia**
 - rozmiestňuje výrobné zdroje z neefektívnych do efektívnych oblastí fungovania
 - neefektívnosť spôsobujú externality: negatívne a pozitívne
 - produkcia verejných statkov - môže produkovať v štátnych podnikoch alebo si objednať na zákazku v súkromných podnikoch
 - príjma protimonopolné zákony, ochrana voľnej hospodárskej súťaže
 - o **Redistribučná funkcia**
 - prerozdeľuje príjmy na základe vlastníctva výrobných faktorov
 - potreba redistribúcie dôchodkov - trh vytvára dôchodkovú nerovnosť
 - zdaňovanie príjmov alebo transferové platby vo forme sociálnych podpôr. Smerujú k tým jednotlivcom ktorých úroveň príjmu je nízka.
 - o **Stabilizačná funkcia**
 - Ekonomický vývoj je nerovnomerný, v obdobiach hospodárskeho poklesu, keď sa prejavuje pokles výstupu ekonomiky a rast nezamestnanosti, je potreba riešiť negatívne dopady na rôzne sféry spoločnosti.

- cieľom je minimalizovať ekonomické výkyvy a dosahovať ekonomickú stabilitu pomocou fiškálnej a hospodárskej politiky.
- dôležité je aby nedošlo k zlyhaniu štátu pri zasahovaní do trhových transakcií, a aby ekonomické problémy nezhoršil.

24. Štátny rozpočet: definícia, príjmy a výdavky ŠR. Deficit ŠR. Druhy rozpočtov. Dlh - typy.

- **Štátny rozpočet** je centralizovaný peňažný fond, ktorý bilancuje príjmy a výdavky štátu. Poskytuje informácie o tom aké by mali byť výdavky a očakávané príjmy.
- príjmovú časť tvoria priame a nepriame dane, nedaňové príjmy ako clá, poplatky, dary a granty
- **Výdavky štátneho rozpočtu:**
 - o výdavky vlády na nákup statkov (spotrebných i investičných) a služieb - nákupy a prevádzkovanie zariadení vlády, firmy čo tvoria verejné statky, armádu, zdravotníctvo ..
 - o transferové platby - platby smerujúce od štátu k občanom, štát tu nezískava protihodnotu (sociálne príspevky, dotácie, štipendiá, starobné dôchodky)
- v závislosti od toho aký je vzťah medzi príjmovou a výdavkovou časťou ŠR poznáme:
 - o vyrovnaný štátny rozpočet - ak sa príjmy rovnajú výdavkom
 - o prebytkový ŠR - ak za určité časové obdobie príjmy prevyšujú výdavky
 - o deficitný štátny rozpočet
 - cyklický deficit - deficit nezávisí od zámerov vlády (ekonomická reforma)
 - štrukturálny deficit - ak ekonomika dosahuje potencionálny produkt, v súvislosti s opatreniami vlády a realizáciou fiškálnej politiky
 - celkový deficit ŠR - ak sú výdavky do ekonomiky sú vyššie ako príjmy plynúce predovšetkým z daní hospodárskych subjektov.
- **deficitný štátny rozpočet** sa kryje úvermi od centrálnej banky alebo komerčných bánk doma alebo v zahraničí, alebo vydávaním cenných papierov.
- ak sa deficity opakujú vzniká štátny dlh
- ak sa vláda zadlžila voči občanom svojej krajiny vzniká vnútorný dlh
- súčet všetkých záväzkov vlády vo vzťahu k zahraničným subjektom vzniká vonkajší dlh
- Štátny dlh podľa záväzkov a pohľadávok vlády:
 - o čistý štátny dlh - celkový dlh - suma pohľadávok
 - o hrubý štátny dlh - celkový objem záväzkov vlády
- informácie o hospodárení vlády podáva štátny záverečný účet - viacročné rozpočtovanie

25. Dane: podstata, typy daní. Aktuálna daňová sústava SR. Daňová reforma. Lafferova krivka.

- **dane** sú zo zákona povinné platby smerujúce od fyzických a právnických osôb do štátneho rozpočtu - používajú sa na prerozdelenie procesy
- súbor všetkých daní, ktoré sú subjekty povinné platiť sa nazýva daňová sústava
- **Daňová sústava** a typy daní:
 - o **priame dane** - vzťahujú sa na presne definovaný subjekt a určujú sa z daňového základu (príjmu alebo majetku hospodárskeho subjektu)
 - dôchodkové: daň z príjmu
 - majetkové: daň z motorového vozidla, daň z nehnuteľnosti
 - o **nepriame dane** = spotrebné dane - sú započítané do cien tovarov a služieb - platia ju kupujúci a odvádzajú predávajúci
 - univerzálne: DPH
 - selektívne: daň z vína, daň z piva, daň z liehu, daň z tabakových výrobkov, daň z elektriny
 - o daň sa vypočíta ako súčin daňového základu a daňovej sadzby
 - progresívna daňová sadzba - sadzba rastie s rastom daňového základu
 - regresívna daňová sadzba - sadzba klesá s rastom daňového základu
 - proporcionálna (lineárna) - nemení sa so zmenou daňového základu
 - o **Daňová reforma** = zásadné zmeny (prebudovanie) daňovej sústavy štátu
 - **DR k 1.1.1993:** zmena typov daní, zmena daňových sadzieb

- **DR k 1.1.2005:** spojená s fiškálnou reformou, orientácia na nepriame dane
- **Lafferova krivka** - rastom miery zdanenia rastú i daňové príjmy do štátneho rozpočtu avšak v čoraz menšej miere. V prípade ďalšieho nárastu začnú príjmy klesať. Vysoká miera zdanenia nemotivuje ľudí pracovať.

26. Štátna regulácia: podstata, formy, maximálna a minimálna cena, príklady z praxe, grafické vyjadrenie.

- predstavuje zásahy do vývoja nominálnych dôchodkov a cien, označujeme aj ako dôchodková politika
- hlavným cieľom je zabránenie zvyšovaniu inflácie a iných negatívnych dopadov na vývoj príjmov
- **druhy regulácie:**
 - **necenová regulácia** - ovplyvňovanie výšky príjmu hosp. subjektov, predovšetkým pomocou daní - nepriamo odčerpáva časť príjmov domácností a podnikov
 - **cenová regulácia**
 - **stanovenie maximálnej ceny** (cenového stropu), pri ktorej nesmie predávajúci požadovať od kupujúceho daný SaS cenu vyššiu ako je štátom stanovená cena. Snaha uchrániť spotrebiteľov pred vysokými cenami niektorých statkov. Aby plnila účel musí byť POD úrovňou rovnovážnej ceny (graf) - vyvoláva neefektívnosť, vedie k nedostatku.
 - **stanovenie minimálnej ceny** (cenového prahu). Cieľom je podpora výrobcov aby sa im pri predaji vrátili výrobné náklady. Stanovená NAD úrovňou trhovej rovnovážnej ceny. Dochádza k nadprodukcii (v niektorých prípadoch poľnohospodárskych plodín štát prebytok vykupuje = intervenčné nákupy).

27. Makroekonomické agregáty: podstata, účel tvorby, vzťahy medzi MAG. Čistý ekonomický blahobyť.

- sú súhrnné makroekonomické ukazovatele, ktoré charakterizujú výsledky ekonomiky ako celku.
- patria medzi napr. HDP alebo HNP
- účel tvorby:
 - **Podklady MAE analýzy** – prečo je výsledok ekonomiky taký aký je; aby sme vedeli, či sme zaznamenali rast/pokles
 - **Porovnávanie ekonomiky v čase a priestore**
 - **Medzinárodné porovnanie ekon. výkonnosti**
- čistý ekonomický blahobyť:
 - (+) do HDP započítavať len tie faktory, ktoré skutočne prispievajú k ekonomickému rozvoju
 - + práca doma
 - + hodnota voľného času
 - + tieňová ekonomika
 - (-) odpočítavať faktory, ktorými sa naprávajú chyby trhu
 - škody na ŽP, kriminalita...

28. HDP, HNP: podstata, druhy, spôsoby výpočtu. Potenciálny a skutočný, nominálny a reálny produkt, deflátor, medzera výstupu.

- HDP je základným makroekonomickým agregátom pomocou ktorého je možné zistiť koľko SaS sa v ekonomike vyrobilo za urč. čas
- **HRUBÝ NÁRODNÝ PRODUKT, HNP**
 - predstavuje súčet peňažných hodnôt všetkých finálnych statkov a služieb vyprodukovaných za určité časové obdobie (zvyčajne 1 rok) na území danej krajiny národnými vlastníckmi VF.
- **HRUBÝ DOMÁCI PRODUKT, HDP**

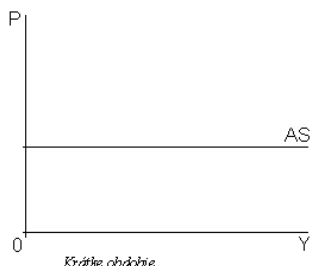
- predstavuje súčet peňažných hodnôt všetkých finálnych statkov a služieb vyprodukovaných za určité časové obdobie (zvyčajne 1 rok) na území danej krajiny bez ohľadu na štátnu príslušnosť vlastníkov VF.
- $HNP = HDP + \text{čisté príjmy vlastníkov VF v zahraničí}$
- pri zisťovaní výšky HDP sa vychádza zo systému národných účtov - predstavuje sústavu všetkých tokov tvorby, rozdelenia a použitia HDP
- $\text{ČNP} = HNP - \text{amortizácia}$
- $\text{ČDP} = HDP - \text{amortizácia}$; celková hodnota produkcie po odpočítaní hodnoty kapitálu opotrebovaného v procese výroby tejto produkcie.
- pri výpočte sa používajú 3 metódy:
 - o **výrobná metóda**
 - predpokladá, že HDP je výsledkom výrobného procesu celej ekonomiky. Spočítavajú sa hodnoty všetkých finálnych SaS vyprodukovaných v priebehu určitého obdobia. Finálne statky sú len tie ktoré sa sú určené na finálnu spotrebu a investovanie. To vylúči započítanie niektorých statkov viackrát. $HDP = \Sigma \text{finálnych SaS} + \text{zmena stavu zásob (bez medziproduktov, ktoré sú určené na ďalšie použitie)}$. Avšak pri tomto spôsobe môžeme nesprávne určiť statok/službu ako finálny. Preto existuje aj ďalší spôsob **výpočtom pridaných hodnôt**
 - **Pridaná hodnota** - rozdiel medzi výrobnou cenou výrobku a cenou vstupu od dodávateľov potrebných na jeho produkciu. $HDP = \Sigma \text{pridaných hodnôt}$
 - o **spotrebná metóda**
 - predpokladá, že vyprodukované ekonomické statky budú aj spotrebované. Spočítavajú sa teda objemy výdavkov všetkých hospodárskych subjektov určené na nákup finálnych statkov a služieb: $HDP = C + I + G + NX$; C = spotrebné výdavky domácností, I = investičné výdavky podnikov, G = výdavky vlády na nákup spotrebných investičných statkov, NX = čistý export
 - o **dôchodková metóda**
 - sleduje tok dôchodkov jednotlivých hospodárskych subjektov. Vychádza sa z národného dôchodku a predstavuje dôchodok, ktorý získali všetci vlastníci výrobných faktorov v priebehu určitého obdobia:
 - $ND = \text{ČNP} - \text{nepriame dane}$
alebo
 - $ND = \text{hrubé mzdy} + \text{renty} + \text{príjmy zo samozamestnávania} + \text{hrubé zisky} + \text{čisté úroky}$
- **Nominálny HDP** - HDP ocenený bežnými trhovými cenami z roku, kedy boli vyprodukované vrátane nepriamych daní
- **Reálny HDP** - HDP ocenený stálými cenami (cenami základného, bázičného, východiskového obdobia)
- porovnaním nominálneho a reálneho HDP zistíme **deflátor HDP** - súhrnný cenový index, ktorý vyjadruje výšku inflačného znehodnotenia HDP: $\text{def. HDP} = HDP_n / HDP_r * 100$ alebo $\Sigma p_1 * q_1 / \Sigma p_0 * q_1 * 100$
- **Potenciálny produkt** (výstup) predstavuje najvyššiu možnú úroveň reálneho produktu, ktorú môže ekonomika dlhodobo dosahovať v podmienkach prirodzenej nezamestnanosti pri plnom využívaní disponibilných VF a bez vyvolania inflačných tlakov.
- **Skutočný produkt** je skutočne dosiahnutý produkt v bežných podmienkach reprodukcie
- medzera výstupu je rozdiel medzi potenciálnym a reálnym produktom:
 - o ak je reálny menší ako potenciálny potom ide o deflačnú medzeru výstupu (recesná)
 - o ak je reálny produkt vyšší ako potenciálny ide o inflačnú medzeru (expanzívnu)

29. Národný dôchodok: podstata, zložky, spôsoby výpočtu, ostatné druhy dôchodkov. Genéza ODD.

- **ND** predstavuje dôchodok, ktorý získali všetci vlastníci výrobných faktorov v priebehu určitého obdobia
- $ND = \text{ČNP} - \text{nepriame dane}$
- Zložky národného dôchodku tvoria jednotlivé druhy príjmov, ktoré prinášajú výrobné faktory ich vlastníkom:
 $ND = \text{hrubé mzdy} + \text{renty} + \text{príjmy zo samozamestnávania} + \text{hrubé zisky firiem} + \text{čisté úroky}$
- ďalšie dôchodky:
 - o osobný dôchodok - OD, obsahuje všetky dôchodky domácností vrátane transferových platieb od štátu.
 $OD = ND - \text{nerozdelený zisk} - \text{dane z príjmov podnikov} - \text{povinné poistné platby} + \text{transferové platby}$
 - o osobný disponibilný dôchodok - ODD, čistý príjem, ktorý môžu vlastníci výrobných faktorov využiť podľa vlastného uváženia. $ODD = OD - \text{dane s príjmu a majetku} - \text{povinné poistné platby}$
- **genéza ODD:**
- $HNP (-) \text{ čisté príjmy vlastníkov VF v zahraničí} = HDP$
- $HDP (-) \text{ amortizácia (odpisy)} = \text{ČDP}$
- $\text{ČDP} (-) \text{ nepriame dane} = ND$
- $ND (-) \text{ daň s príjmov PO (právnických osôb)} (-) \text{ poistné platby (nemocenské, dôchodkové, invalidné, poistné v nezamestnanosti)} (-) \text{ akumulovaná časť zisku (+) transferové platby vlády} = OD$ (OD alebo hrubá mzda)
- $OD (-) \text{ daň z príjmov FO (fyzických osôb)} (-) \text{ poistné platby} = ODD$
- $ODD = \text{spotreba} + \text{úspory (resp. pôžičky)}$

30. Agregátny trh: predpoklady klasikov a Keynesa. AD, AS, rovnováha na AT a grafické vyjadrenie podľa jednotlivých ekonomických smerov. Možnosti makroekonomickej stabilizácie a dosahovania ekonomického rastu podľa jednotlivých ekonomických smerov.

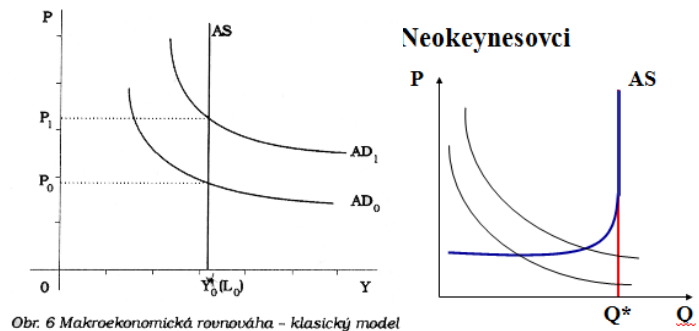
- predstavuje trh so všetkými SaS v celom národnom hospodárstve a je tvorený agregátnym dopytom a agregátnou ponukou.
- **agregátny dopyt** - AD, charakterizujeme ako množstvo SaS, ktoré sú všetci kupujúci v NH ochotní a schopní nakúpiť pri danej cenovej hladine v danom čase.
- zložky AD tvoria výdavky jednotlivých hospodárskych subjektov:
 - o výdavky domácností na spotrebu (C)
 - o investičné výdavky podnikov (I)
 - o výdavky vlády na nákup spotrebných i kapitálových SaS (G)
 - o čistý export (NX)
 - o $AD = C + I + G + NX$
- krivka AD, klesajúca zľava doprava, vyplýva zo vzájomnej väzby cenovej hladiny a celkových výdavkov hospodárskych subjektov. S poklesom cenovej hladiny rastú celkové výdavky. Posun krivky spôsobuje expanzívna fiškálna politika alebo monetárna politika.
- **agregátna ponuka** - AS, predstavuje celkové množstvo SaS, ktoré sú podniky v ekonomike ochotné a schopné ponúknuť pri danej cenovej hladine v danom čase. Faktory: úroveň techniky, organizácia práce ...
- krivka agregátnej ponuky:
 - o **Model klasikov** - predpokladá dokonale pružné ceny a plnú zamestnanosť VF. V dlhom období zodpovedá výške potenciálneho produktu. Krivka je vertikálna, posun krivky sa uskutočňuje v dôsledku nárastu potenciálneho produktu (PP) doprava. V krátkom období je AS spočiatku mierne rastúca - nepružnosť nákladov. V dlhšom období sa náklady prispôbia vyššej cenovej hladine.
 - o **Keynesovský model** - nepružné ceny a mzdy, nevyužitie výrobné kapacity, nedobrovoľná nezamestnanosť. Krivka je horizontálna

- o Neokeynesovci - z poznatkov keynesa, ale v krátkom období sú cenu pružné a AS je horizontálna. Po dosiahnutí PP v dlhom období prudko rastie nahor.

- **Rovnováha na agregátnom trhu** - nazýva sa aj makroekonomická rovnováha, vzniká vzájomným pôsobením AS a AD v ekonomike:

- o klasici - vznikne iba na úrovni PP, teda pri plnom využití kapacít a VF
- o keynesovci - môže nastať v krátkom období aj pod úrovňou PP pri prirodzenej miere nezamestnanosti

Obr. 6 Makroekonomická rovnováha - klasický model

- Keynesovci sa pri hľadaní ciest dosahovania EKO rastu a zamestnanosti sústredili na riadenie AD
- Ekonómovia strany ponuky regulujú AS a zvyšovanie PP znižovaním daní a štátnej deregulácie.

31. Peniaze: podstata, charakteristiky a zvláštnosti, historický vývoj, súčasné formy peňazí.

Funkcie a kúpna sila peňazí.

- **peniaze** považujeme za všetko čo slúži ako všeobecné prijímaný výmenný prostriedok, platidlo
- predstavujú špecifický tovar, pretože nemajú vnútornú hodnotu, ktorá je charakteristická pre spotrebné tovary. v procese obehu sa nespotrebuje a sústave cirkuluje
- existujú lebo - sú deklarované vládou, všeobecne prijímané a dôveryhodné ako peniaze
- **historický vývoj:**
 - o naturálna výmena - barter - jeden druh tovaru sa náhodne vymieňal za iný druh tovaru
 - o tovarové peniaze - tovarový ekvivalent - prvé formy peňazí, išlo o vzácne tovary ako perly, kožušiny, perie vtákov, obilie, ryža - nevýhodou bolo zložité skladovanie
 - o kovové peniaze - nedostatky tovarových peňazí najlepšie odstraňovali drahé kovy, meď, striebro a zlato, hodnota bola meraná hmotnosťou. Najskôr sa zamieňali úlomky neskôr vznikli plnohodnotné mince.
 - o papierové peniaze - prevoz drahých kovových peňazí bol rizikový, podpis obchodníka na zmenky, výhodou bola ľahká manipulácia skladovanie a prevoz
 - o bankové peniaze - depozitné peniaze - v súčasnosti sú peňažné transakcie realizované bezhotovostným stykom. Bankové peniaze sú vklady v bankách bez výpovednej lehoty, cestovné šeky a šekové účty.
 - o kvázipeniaze - skoro peniaze - ide o bankové vklady a účty s výpovednou lehotou, depozitné certifikáty alebo cenné papiere, ľahko premeniteľné na hotovostné peniaze.
 - o elektronické peniaze - predpokladom je založenie bankového účtu a alebo vkladu. Platobné karty.
- **súčasné formy peňazí:**
 - o hotové peniaze (obeživo) - kovové mince, papierové peniaze - bankovky, štátovky - krytie deficitu štátneho rozpočtu.
 - o bankové peniaze
 - o kvázipeniaze
 - o elektronické peniaze
- **funkcie peňazí:**

- o prostriedok výmeny - sprostredkujú nákup a predaj SaS - obeživo / platidlo
- o zúčtovacia jednotka (miera hodnoty) - hlavný nástroj na meranie ekonomických hodnôt a oceňovanie
- o prostriedok uchovávanía hodnôt - uchovávajú bohatstvo: vo forme úspor alebo formou výmeny peňazí za cenné predmety v súčasnosti. Nákup drahých kovov napr. zlato
- o štandard odložených platieb - peniazmi ekonomické subjekty splácajú bankám úvery

- **kúpna sila peňazí:**

- o vyjadruje množstvo SaS, ktoré je schopná zakúpiť jedna peňažná jednotka napr. 1\$ pri danej cenovej úrovni
- o rozoznávame:
 - vnútorná kúpna sila peňazí - vyjadruje kúpnu silu na území daného štátu
 - vonkajšia kúpna sila - vyjadruje koľko statkov a služieb je schopná kúpiť peňažná jednotka na území iného štátu.

32. Peňažný trh: dopyt, ponuka a úroková miera na peňažnom trhu, grafické vyjadrenie, motívy držby peňazí.

- Trh krátkodobých peňazí a pôžičiek, ktorých splatnosť spravidla nepresahuje 1 rok a slúži na krátkodobý presun prostriedkov medzi účastníkmi trhu. Je tvorený ponukou peňazí a dopytom po peniazoch a dochádza na ňom k formovaniu úrokovej miery
- **dopyt po peniazoch** - dopyt po reálnych peňažných zostatkoch, tvoria obeživo (mince a bankovky) a zostatky na bankových účtoch. Peňažné zostatky predstavujú likvidné aktívum, čo znamená že ich je možné ľahko premeniť na prostriedok výmeny.
- motívy držby peňazí:
 - o transakčný motív - domácnosti a podniky držia hotové peniaze, aby prekonalí obdobie medzi prijatím dôchodku a jeho vynaložením na bežné potreby. Záleží od veľkosti príjmov
 - o opatrnostný motív - súvisí so životnou neistotou. Ide o tvorbu peňažnej rezervy pred nepredvídateľnými okolnosťami. Taktiež ovplyvňuje veľkosť dôchodku
 - o špekulatívny motív - je citlivý na zmenu úrokovej miery. Pri poklese úrokových mier sa subjekty pokúšajú nakúpiť cenné papiere a neskôr ich predáť za viac.
- súhrnný trhový dopyt po peniazoch je tvorený súčtom transakčných, opatrnostných a špekulačných peňažných zostatkov v podnikoch a domácnostiach.
- krivka dopytu po reálnych peňažných zostatkoch
- faktory dopytu:
 - o úroková miera (r) - vyvoláva pohyb po krivke nadol alebo nahor. S rastom r klesá ochota subjektov držať peňažnú hotovosť.
 - o úroveň dôchodku (Y) - spôsobuje posun celej krivky, pri zvýšenom dôchodku ľudia viac nakupujú, dopyt po peniazoch rastie.
 - o priemerná úroveň cien (P) - posun celej krivky, cenová hladina rastie potrebujú ľudia viac peňazí a dopyt rastie
- **ponuka peňazí** - ponúkané množstvo peňazí na trhu - peňažná zásoba. Vytvára centrálna banka (obeživo) a komerčné banky tvoria bankové peniaze.
- krivka ponuky peňazí (MS), expanzívna MP sa zvyšuje množstvo peňazí v obehu posúva krivku doprava. Reštriktívna MP doľava.

33. Banková sústava SR. Peňažné agregáty. Kvantitatívna teória peňazí a Fisherova rovnica výmeny.

Banková sústava je nevyhnutnou súčasťou každej vyspelej trhovej ekonomiky.

- **peňažné agregáty** sú súhrne peňažné ukazovatele, používajú na vyjadrenie ponuky peňazí v ekonomike (peňažnú masu), líšia sa od seba stupňom likvidity - pripravenosť peňazí na platobné operácie

Na Slovensku sa štatisticky zisťujú :

- $M0$ = obeživo mimo bánk

- $M1 = M0 + \text{netermínované vklady}$
- $M2 = M1 + \text{kvázipeniáže (terminované vklady obyvateľstva, podnikov + vklady obyvateľstva a podnikov v cudzej mene)}$
- kvantitatívna teória peňazí:
 - o existuje priama závislosť medzi rastom množstva peňazí v obehu a rastom cien tovarov a vychádza z rovnice výmeny: **Fisherova rovnica** : $M * V = P * Q$
 M – množstvo peňazí , V – obrat peňazí, P – priemerná úroveň cien, Q – množstvo SaS
- **Banková sústava**:
 - o prvý stupeň - emisná banka - zohráva úlohu makroekonomického menového centra. Hlavnou úlohou je zabezpečovanie stabilnej meny. Medzi úlohy centrálnej banky patrí:
 - vydávanie obehiva do obehu (vedie účtu obchodných bánk a koordinuje ich činnosť)
 - uskutočňovanie menovej politiky štátu
 - koordinácia platobného styku
 - obchodovanie so štátnymi cennými papiermi
 - dozor nad bankovým systémom.
 - o druhý stupeň - obchodné (komerčné) banky - poskytujú služby podnikateľskej sfére a obyvateľstvu... Základnou úlohou je poskytovanie pôžičiek a prijímanie vkladov rôznych hospodárskych subjektov. Odvádzajú povinné minimálne rezervy do centrálnej banky (pre prípad “run na banku.”)

34. Cenové indexy: účel a podstata tvorby, výpočet, typy a ich porovnanie.

- **cenové indexy** sú ukazovatele, ktoré merajú zmeny cien v ekonomike v porovnaní s úrovňou v predchádzajúcom období. Pomocou nich môžeme vypočítať mieru inflácie (mi)
- druhy cenových indexov:
 - o **deflátor domáceho produktu** - cenový index meria zmeny cien finálnych SaS vyprodukovaných v krajine za obdobie 1 roka. Porovnáva nominálny a reálny hrubý domáci produkt ekonomiky
 - $\text{deflátor HDP} = \text{HDP}_n / \text{HDP}_r * 100$
 - $\text{deflátor HDP} = \sum p_1 * q_1 / \sum p_0 * q_1$
 - o **index spotrebiteľských cien** - CPI, meria zmeny cien vybraného počtu spotrebných statkov a služieb, ktorý sa nazýva spotrebiteľský koš. Ceny sa zisťujú na úrovni maloobchodu, teda vo fáze kedy dochádza k nákupom statkov a služieb určených na konečnú spotrebu domácností:

$$\text{CPI} = ((\sum p_1 * q_0) / (\sum p_0 * q_0)) * 100$$
 - o **Index cien výrobcov (PPI)** meria zmeny cien vybraného koša statkov, meria zmeny výrobných cien, teda cien statkov a služieb pri ich výstupe z výroby. Od CPI sa líši tým že nezahŕňa daň z pridanej hodnoty ani spotrebné dane:

$$\text{PPI} = ((\sum p_1 * q_0) / (\sum p_0 * q_0)) * 100$$

35. Inflácia: podstata, typy, účinky, meranie inflácie. Dopytová a ponuková inflácia.

- **inflácia** predstavuje nárast cenovej hladiny v ekonomike a spôsobuje pokles kúpnej sily obyvateľstva
- cenová hladina je úroveň cien všetkých SaS ktoré sa v danom období v ekonomike predávajú a nakupujú
- miera inflácie je definovaná ako miera zmeny cenovej hladiny: $mi = (\text{CPI}_t - \text{CPI}_{t-1}) / \text{CPI}_{t-1} * 100$
- typy inflácie z kvantitatívneho hľadiska:
 - o **Mierna inflácia** (1-9%) - tempo rastu cenovej hladiny neprekračuje tempo rastu výstupu, ľudia majú záujem držať peniaze v bankách, ceny sú relatívne stabilné.
 - o **Cválajúca** alebo galopujúca inflácia (10-999%) - peniaze rýchlo strácajú svoju hodnotu, klesá kúpna sila. Ľudia vymieňajú peniaze za tovary, resp. nehnuteľnosti.

- o **Hyperinflácia** - ceny rastú nezávisle od ekonomiky, peniaze sú znehodnotené čo spôsobuje rozpad peňažného systému a zrútenie hospodárskych väzieb. Už nie sú uchovávatelom hodnoty - z výmenného procesu ich vytláča tovarová výmena.
- typy inflácie z hľadiska prejavov:
 - o otvorená - rast cenovej hladiny
 - o potlačená - keď štát reguluje výšku cien (nedostatok SaS)
 - o skrytá - ceny sa zvyšujú ale neodzrkadľujú to cenové indexy
- typy z hľadiska príčin vzniku:
 - o **dopytová inflácia** - môže vyvolať nárast investícií podnikov, zvýšenie vládnych výdavkov. spotreba domácností alebo nárast exportu - zvyšuje sa agregátny dopyt - rast inflačných tlakov - dopytom ťahaná inflácia pretože jej podstatou je príliš veľká úroveň výdavkov na danú ponuku.
 - o **ponuková inflácia** - vzniká keď je skutočný produkt pod úrovňou PP. Nárast cien materiálov, energie alebo surovín - pokles agregátnej ponuky. Zvýšili sa náklady takže - nákladová inflácia

36. Medzinárodný obchod: podstata, príčiny, význam, princíp MO. Export, import. WTO – úloha vo svetovom obchode.

- Medzinárodný obchod (zahraničný) predstavuje výmenný proces, v ktorom krajiny vyvážajú a dovážajú výrobky, služby, resp. výrobné faktory
- príčiny, ktoré motivujú krajiny aby sa zapájali do medzi národného obchodu:
 - o rozdielne **produkčné možnosti** v jednotlivých krajinách
 - o rozdielne **prírodné, klimatické a pôdne podmienky**
 - o **možnosť dosahovania úspor** z rozsahu
 - o **rozdielne preferencie spotrebiteľov** v rôznych krajinách
- medzinárodný obchod sa môže realizovať len v prípade otvorenej ekonomiky
- **export** - vyjadruje hodnotu tovarov vyprodukovaných v domácej ekonomike, ale spotrebovanej subjektmi inej kraj.
- **import** - vyjadruje hodnotu tovarov vyprodukovaných v inej krajine a spotrebovaných v domácej krajine
- **obchodná bilancia** je porovnanie hodnotového vzťahu medzi celkovým vývozom a dovozom za urč. obdobie.
- **stupeň otvorenosti ekonomiky** vyjadrujeme podielom exportu a importu na hrubom národnom (domácom) produkte.
- medzinárodný obchod a národné ekonomiky, **význam**:
 - o **umožňuje relokáciu a efektívnejšie využívanie zdrojov** - krajiny vyrábajú tie tovary pre ktoré majú podmienky
 - o **rozšírené spotrebné možnosti krajiny** - umožňuje dovážať tovary, ktoré by sa v domovskej krajine vyrobiť nedali
 - o **stimuluje a prispieva k dynamizácii národnej ekonomiky** - hospodársky rast
 - o **poskytuje informácie o tovaroch a službách zo zahraničia** - domáci môžu zlepšovať kvalitu a technológie
 - o **rozvíja konkurenciu v národnej ekonomike** a **eliminuje monopolné postavenie** domácich výrobcov
 - o **posúva svetovú ekonomiku ku KPM**
- **WTO - Svetová obchodná organizácia**
 - o cieľom organizácie je prostredníctvom odstraňovania tarifných a netarifných prekážok medzinárodného obchodu **podporiť rast blahobytu a životnej úrovne**.
 - o Slovenská Republika je členom WTO pretože aj EU je jej členom

37. Medzinárodná ekonomická integrácia: podstata, formy integračných zoskupení a konkrétne príklady zo sveta (CEFTA, NAFTA, EFTA, EÚ, EMÚ...), postavenie SR v MEI.

- **MEI**, je charakterizovaná ako proces rozvoja hlbokých, stabilných, vzájomných ekonomických vzťahov a deľby práce medzi národnými ekonomikami a vytváranie medzinárodných komplexov v rámci skupiny štátov.
- proces v sebe zahŕňa:
 - o prepájanie a približovanie národných ekonomík
 - o najvyšší stupeň internacionalizácie hospodárskeho života
 - o prejavy medzinárodnej hospodárskej spolupráce
- vývojové formy medzinárodnej ekonomickej integrácie:
 - **Pásmo voľného obchodu** - zrušené clá, kvalitatívne obmedzenia v obchode s tovarom a službami v rámci členských krajín. V obchode s nečlenskými krajinami si každá zúčastnená krajina ponecháva vlastnú colnú politiku. Patria tu: CEFTA, EFTA, NAFTA, LAFTA, APEC.
 - **Colná únia** – rovnaké ako pásmo voľného obchodu + spoločná colná politika voči nečlenským krajinám. Existovala: colná únia medzi SR a ČR.
 - **Spoločný trh**- zoskupenie MEI, kde členské krajiny vytvoria colnú úniu a odstraňujú medzi sebou prekážky pre voľný pohyb (kapitálu, tovarov, prac. síl, služieb). Napr. Juhoamerický spoločný trh.
 - **Hospodárska únia**- spoločný trh + harmonizácia hospodárskych politík členských štátov (EÚ).
 - **Menová únia**- hospodárska únia + spoločná mena (EMÚ)
 - **Politická únia**- predpokladá zjednotenie menovej, fiškálnej, sociálnej a stabilizačnej politiky. Vyžaduje vytvorenie národného riadiaceho orgánu, ktorého rozhodnutia sú záväzné pre členské štáty.
 - o **CEFTA** (stredoeurópska dohoda o voľnom obchode)- balkánske štáty + Vyšehradská 4. Vznikla s cieľom vytvoriť oblasť voľného obchodu pomocou eliminácii ciel, napomáhať rozvoju obchodnej a hospodárskej spolupráce medzi krajinami, priame zahraničné investície a zlepšenie koordinácie dopravných, energetických a telekomunikačných systémov.
 - o **NAFTA**(dohoda o severoamerickom pásme voľného obchodu)- USA, Kanada a Mexiko. Odstránili medzi sebou bariéry vo vzájomnom obchode a vytvorili subkontinentálny trh, aby vyvážili silnejúci EÚ trh a ekonomický potenciál Japonska a krajín východnej Ázie. Zahŕňa aj voľný pohyb služieb a kapitálu.
 - o **LAFTA**(Latinsko-americké združenie voľného obchodu)- Argentína, Brazília, Čile, Mexiko, Paraguaj, Peru, Uruguaj, Kolumbia, Ekvádor, Bolívia, Venezuela. LAFTA bola v 1980 nahradená LAIA(Latinsko-americké integračné združenie).
 - o **EÚ**- tvorí 27demokratických štátov Európy. Jej história je spojená s Európskym spoločenstvom pre uhlie a oceľ(ESUO), ktoré bolo založené tzv. Parížskou zmluvou. Následne boli založené Euratom a EHS. Zmluvy o EÚ boli podpísané v Maastrichte, Kodanské kritériá – kritériá pre vstup do EÚ. SK do EÚ vstúpilo 1.5.2004.
 - o **EMÚ**- tvorí 17 z 27 členských krajín EÚ. Európska menová jednotka ECU tzv. košová, v rámci nej mali jednotlivé meny členských štátov istú hodnotu danú ekonomickou situáciou príslušných krajín. V r.1999 bola nahradená €Eurom v kurze 1:1. Prechod na euro znamenal menovú konverziu. Podmienky členstva v EMÚ určujú Maastrichtské kritériá.
 - o Státy Hospodarskej a menovej unie:
 - Belgicko, Nemecko, Estónsko, Írsko, Grécko, Španielsko, Francúzsko, Taliansko, Cyprus, Luxembursko, Malta, Holandsko, Rakúsko, Portugalsko, Slovinsko, Slovensko a Fínsko
 - o Státy, ktore este nepriali €
 - Veľká Britania, Dansko(tieto dva štáty majú vynimocne postavenie - splnili podmienky na zavedenie eura, avšak ponechali si vlastnú menu), Švédsko, Litva, Poľsko, Česko, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko, Chorvátsko

- Staty nepatriace do EU
 - Bosna a Hercegovina, Srbsko, Cierna Hora, Kosovo, Albansko, Macedonsko, Svajciarsko

38. Mena: podstata, úloha štátu vo vzťahu k mene, menové systémy – ich výhody a nevýhody, medzinárodné menové systémy. MMF – význam v rámci medzinárodných menových vzťahov. Vstup SR do EMÚ. Konvertibilita meny.

Mena je štátom usporiadaná peňažná sústava, uplatňovaná v určitej ekonomike.

- Štát vzhľadom k vnútornej mene určuje:
 - Menovú jednotku(€, \$, CAD, YEN,...) a menové peniaze
 - Peňažné privilégia- udeľuje právo subjektom tlačiť bankovky/raziť mince
 - Nositeľov a realizátorov menovej politiky(menového programu)
 - Menovú paritu- pomer danej meny k drahému kovu
 - Vo vzťahu k zahraničným menám štát:
 - Určuje a reguluje menové kurzy
 - Uskutočňuje zmenu menových kurzov
 - Sleduje transakcie medzi domácou a zahraničnou ekonomikou
 - **Menový systém**- sa formoval najprv v rámci jednotlivých štátov, neskôr prerástol v medzinárodný menový systém. Môže byť založený na kovovej alebo papierovej mene.
 - **Menový systém v rámci krajiny**
 - **Kovová mena**- jej hodnota je určovaná vzhľadom na množstvo kovu, ktorý obsahuje. Disponibilita kovu limituje množstvo peňazí v ekonomike. Je to výhoda, ak je snaha zamedziť vzniku inflačných tendencií, ale naopak, ak ekonomika rastie a nie je možné zvyšovať množstvo peňazí, toto obmedzenie je vnímané ako nevýhoda pre danú ekonomiku.
 - **Bimetalizmus**- základ peňažného obehu tvoria dva drahé kovy, pričom rozlišujeme:
 - a) **mena dvojité**
 - Au a Ag mince na základe zákonom stanoveného výmenného pomeru
 - b) **mena paralelná**
 - Au a Ag mince bez určenia zákonného výmenného pomeru medzi Au a Ag
 - výmenný pomer závisí od skutočnej hodnoty Au a Ag kovu v minciach
- Neskôr bol bimetalizmus nahradený monometalizmom.
- **Monometalizmus**- vo funkcii všeobecného ekvivalentu sa tu uplatňuje jediný kov (zlato, striebro, meď). Najväčší význam v dejinách mal zlatý monometalizmus(čistá zlatá mena), ešte predtým vznikol monometalizmus strieborný. V praxi sa zlatý monometalizmus môže vyskytovať vo formách:
 - Štandard zlatej mince(zlatá obehová mena)
 - kurantné (plnohodnotné) mince + bankovky vymeniteľné za Au alebo za Au mince
 - Štandard zlatého odliatku(zlatom krytá mena)
 - rozdielové mince + bankovky plne alebo čiastočne kryté Au
 - Štandard zlatej devízy(zlatá devízová mena)
 - rozdiel. mince + bankovky vymeniteľné za menu vymeniteľ. za Au
- Kurantné mince** - hodnota materiálu, z ktorých sú vyrobené = nominálnej hodnote mincí
- Rozdielové mince** - nominálna hodnota je odlišná od skutočnej vnútornej hodnoty.
- **Papierová mena**- voľná mena obiehajúca v peňažnej sústave krajiny bez pevnej väzby na konkrétny základ.

- tvoria ju rozdielové mince + bankovky bez väzby na drahé kovy
- môže sa opierať o zlaté alebo devízové rezervy
- Nesie v sebe riziko prezásobenia ekonomiky peniazmi. Akceptáciu papierovej meny zabezpečuje štát tým, že ju vyhlási za platidlo a prostredníctvom centrálnej banky reguluje jej množstvo v obehu. Papierová mena môže alebo nemusí byť krytá zlatom alebo devízovými rezervami danej krajiny.

Medzinárodné menové systémy:

- súhrn pravidiel a opatrení spojených s pohybom peňazí medzi krajinami
- **Bretton-woodsky MS** (1944 – v USA)
 - stanovenie parity každej meny v Au a zároveň v USD
 - oficiálna cena Au ...parita USD: 35 USD za 1 trójsku uncu Au (31,1,g)
 - pevné menové kurzy (úprava po dlhšom období)
 - **1971** – zrušená vymeniteľnosť USD za Au
- **Kingstonský MS** (1976 na porade MMF)
 - SDR (špeciálne práva čerpania)
 - rezervný prostriedok (už nie Au)
 - zúčtovacia jednotka medzi CB
 - hodnota podľa koša mien (4)
 - pružné menové kurzy
 - demonetizácia – zrušenie oficiálnej ceny Au
- **EMS** (1979 – členovia ES)
 - ECU - zúčtovacia menová jednotka (=Európska menová jednotka) medzi CB
 - rezervná mena
 - hodnota podľa koša zúčastnených mien (bolo ich 9...12)
 - pevné kurzy s povoleným rozpätím v rámci ERM I
- **EMÚ** (1999 – bezhotovostný platob. styk; 2002 – bankovky + mince)
 - **Devízový trh**- medzinárodný trh, na ktorom sa uskutočňuje kúpa a predaj mien rôznych krajín.
 - **Konvertibilita**- vymeniteľnosť. Schopnosť určitej meny byť zamieňaná za iné zahraničné menové jednotky. Môžeme ju vnímať ako:
 - a) Vnútornú- umožňuje všetkým rezidentom daného štátu voľne získať zahraničnú menu.
 - b) Vonkajšiu- umožňuje vymeniteľnosť meny na území iných štátov.

39. Menový kurz(MK)

je hodnota domácej meny vyjadrená v jednotkách inej meny. Je to hodnota určitej meny na medzinárodnom menovom (devízovom) trhu.

o Formy menových kurzov:

- Výmenné kurzy sa stanovujú ako:
 - **Kurzy valút**, pričom valuty sú peniaze zahraničnej krajiny v hotovosti a ich kurzy stanovujú relácie pri výmene týchto menových peňazí v hotovostných operáciách.
 - **Kurzy devíz**, pričom za devízy považujeme cudziu menu na bankových účtoch.
- Z historického vývoja menových kurzov rozlišujeme:
 - **Pevný menový kurz**- dobrovoľne stanovený a určovaný menovou autoritou danej krajiny. Kurzové flukтуаčné pásmo určuje horný a dolný limit menového kurzu. Výhodou stabilného menového kurzu je, že znižuje riziká zahraničného obchodu.
 - **Pružný(plávajúci, flexibilný) menový kurz**- jeho výška sa určuje na základe vývoja ponuky a dopytu na medzinárodnom menovom trhu, kde vývozcovia domácich výrobkov vytvárajú ponuku zahraničných mien a dopyt po domácej mene- Dovozcovia zahraničných výrobkov vytvárajú naopak. Výhodou

pružného kurzu je, že má nižšie udržiavacie náklady ako pevný. Na základy miery intervencie zo strany štátu poznáme menový kurz: a) voľne plávajúci tzv. čistý floating (vláda nezasahuje do menových trhov) b) regulovane plávajúci tzv. riadený floating – momentálne prevládajúca forma a je to systém, kde centrálna banka občas intervenuje v prospech alebo neprospech vlastnej meny kvôli stabilizácii vlastnej meny.

- **Devalvácia** – označuje **zníženie** oficiálneho kurzu danej meny voči iným menám v systéme **pevných** menových kurzov
- **Revalvácia** – predstavuje **zvýšenie** oficiálneho kurzu danej meny voči iným menám v systéme **pevných** menových kurzov
- **Depreciácia** – označuje **zníženie** oficiálneho kurzu danej meny voči iným menám v systéme **pružných** menových kurzov
- **Apresiasiácia** – predstavuje **zvýšenie** oficiálneho kurzu danej meny voči iným menám v systéme **pružných** menových kurzov
- **Platobná bilancia (PB)** - súhrnná bilancia krajiny, ktorá zachytáva všetky platobné transakcie realizované medzi domácou a zahraničnými ekonomikami za určité časové obdobie (1rok).
 - **Aktívne saldo(prebytok)** PB vzniká, ak plynú viac platieb do ekonomiky ako do zahraničia. Príliv čistého obeživa ovplyvní domácu ponuku peňazí a podporuje inflačné tlaky, čo môže zapríčiniť zhodnotenie národnej meny.
 - **Pasívne saldo(deficit)** PB- vznik je opak prebytku PB. Dôsledkom deficitu je znižovanie devízových rezerv, čo môže spôsobiť prehlbovanie zahraničného dlhu a vytvárať tlak na zníženie hodnoty národnej meny. Úhrady deficitu ekonomiky riešia znižovaním devízových alebo zlatých rezerv, prípadne zahraničnými úvermi od iných krajín alebo medzinárodných finančných inštitúcií.
 - Jedným zo základných cieľov hosp. politiky je **vyrovnaná platobná bilancia**, kedy sa kreditné položky rovnajú debetným položkám. Opatrenia štátu vedúce k vyrovnanej PB môžeme rozlíšiť na: ex ante (podpora vývozu, obmedzenie dovozu, úvery zo zahraničia,...) a ex post (odpredaj devízových rezerv centrálnej banky, devalvácia menového kurzu).

40. Informačná spoločnosť (digitálna ekonomika) – podstata, predpoklady budovania.

Virtuálny trh – formy, výhody a nevýhody. Informatizácia verejnej správy (e - government) – podstata, cieľ, súčasti.

- Nová éra prináša tzv. inteligentné produkty, ktoré zásadne menia aspekty života všetkých hospodárskych subjektov. Základným predpokladom budovania informačnej spoločnosti a digitálnej ekonomiky je vysoká vzdelanostná úroveň hospodárskych subjektov.
- **E-commerce** (elektronické obchodovanie) - spôsob kúpy a predaja produktov elektronicky (cez internet) s využitím elektronických peňazí. Možno ho rozdeliť na dve hlavné časti:
 - Business-to-business (B2B) sú procesy prebiehajúce medzi firmami
 - Business-to-customer (B2C) vytvára podmienky obchodu medzi podnikom a domácnosťami, medzi podnikom a verejnou správou či medzi domácnosťou a verejnou správou.

Výhody E-commerce: **urýchlenie transakcií/nákupov, umožňuje predávať produkty komukoľvek a kdekoľvek, znamená rozšírenie trhu z lokálneho na globálny.** Za najvýznamnejší prínos možnosti nákupu cez on – line obchod je **ušetrenie času**, keďže ľudia nemusia cestovať a z pohodlia domova alebo kaviarne si objednávať tovar trebárs aj z Ameriky.

Ďalšia výhoda je **nízka cena, predajcovia nemusia investovať do priestorov a zamestnancov toľko ako je to u kamenných obchodov. Rýchlosť**, dnešné E-shopy sú schopné do 24 hodín dodať tovar, čo niekedy nie je možné ani v kamenných obchodoch keď im dôjde tovar. **Rozmanitosť sortimentu**, keďže virtuálne obchody nie sú limitované predajnými priestormi, môžu ponúkať rozmanitý sortiment. Nakupovanie v E-shopoch prináša so sebou však aj mnoho problémov. Hlavný dôvod, prečo ľudia nenakupujú je, že daný **výrobok si nemôžu vyskúšať a prezrieť**. Ďalším negatívom sú aj **doručovatelské služby, internetové pripojenie, ktoré môže byť nestabilné a ľahko zneužívané**.

hackarmi, ktorý môžu ukradnúť dáta o kreditných kartách. Ako ďalšie nevýhody ľudia uvádzajú, že im **tovar vôbec nedoručia, doručený tovar je zlý, tovar je doručený v inom termíne**, ďalej príliš dlhý proces nákupu, zamrznutie siete, zložitý pohyb vo virtuálnej predajni, záručný servis.

- E-government – séria procesov, ktoré vedú k elektronizácii výkonov štátnej správy a uplatňovaniu občianskych práv a povinností domácností. Dobre fungujúci
- E-government umožňuje výrazný rozvoj krajiny. Jeho výhody sú: transparentnosť, efektívnosť, prístupnosť. E-government umožňuje nahradit' „papierovanie“ všetkých úradov a úradníkov prácou na počítači a internetovým prepojením.

41. Globalizácia – podstata, aspekty (prejavy), pozitíva, negatíva. Svetová banka – význam v rámci medzin. ekon. vzťahov.

– vo všeobecnosti predstavuje vzájomne silno prepojené politické, ekonomické, sociálne, technologické i ekologické procesy vznikajúce v celosvetovom rozsahu.

Globalizáciou sa oslabuje význam hraníc existujúcich štátov a posilňujú sa nadnárodné a transkontinentálne vzťahy.

- **Ekonomický aspekt globalizácie(EAG)-** najsilnejším motorom procesu globalizácie je hlavne globalizácia ekonomických aktív. Globálna ekonomika predpokladá úplne voľný obchod.
 - Pozitíva EAG:
 - Voľný pohyb tovarov a služieb
 - Voľný pohyb VF
 - Efektívnosť alokácie zdrojov
 - Vyššia produktivita výroby
 - Zníženie cien a kvalitnejšie výrobky a služby
 - Využitie informačných technológií- šetrí čas a náklady
 - Rastúca náročnosť konkurenčného prostredia
 - Nové a dokonalejšie technológie
 - Negatíva EAG:
 - Otvorenosť ekonomiky zvyšuje vzájomnú závislosť krajín
 - Rýchly prenos problémov z jednej krajiny do druhej
 - Deficit ŠR, zadlženosť krajiny
 - Koncentrácia výroby- silné nadnárodné monopoly
 - Prepojenie finančných a priemyselných trhov- akýkoľvek informačný šum ich môže rozkolísať
 - Nerovnomerný hosp. vývoj
 - Rast nezamestnanosti`
- **Sociálny aspekt globalizácie-** sprevádza EAG. Hlavný problém polarizácie sveta je bohatí/chudobní. Negatíva: terorizmus, etnické a náboženské nepokoje, nárast kriminality, organizovaný zločin, masívne migračné vlny, masový konzum,... Pozitíva: rast vzdelanosti, šírenie vedy, slobodný obchod, výmena informácií, pokles negramotnosti, rozvoj demokracie,...
- **Lokálny(regionálny) aspekt globalizácie-** súvisí s lokalizáciou a regionalizáciou, ktoré sú protikladom globalizácie. Je to proces diskriminujúci v prospech lokálnych štruktúr. Ekonomicky je založený na princípe, podľa ktorého si štát obstará na svojom území všetky možné hosp. potreby. Medzinárodný obchod sa tak obmedzí na dodávky produktov, ktoré si štát nemôže dovoliť obstarat' na danom území.
- **Ekologický aspekt globalizácie-** znečisťovanie životného prostredia zahrňujúce klimatické zmeny, ozónové diery, vyhynuté druhy, znečistené ovzdušie a voda, jadrový a toxický odpad,... sú neblahé následky globalizácie. Dilema pre budúce generácie bude, či a v akom rozsahu sú a budú ľudia schopní zabezpečiť ekologickú rovnováhu medzi človekom a prírodou.
- **Politický aspekt globalizácie-** je spojený s riešením otázok stupňujúceho sa extrémneho nacionalizmu, ozbrojených konfliktov, politických kompromisov. Spoločnosť musí

rozhodnúť, kto by mal platiť náklady globalizácie, ktoré sa v súčasnosti externalizujú. Prínosom globalizácie môže byť aj vytvorenie záujmu v rámci kolektívnej bezpečnosti zachovať celosvetový mier.

- o **Svetová banka(SB)**- je inštitúcia poskytujúca štátom pôžičky na realizáciu veľkých projektov zameraných na obmedzenie chudoby a zvýšenie rastu životnej úrovne. V súčasnosti sa angažuje aj ako poradca štátov v oblasti ekonomiky a životného prostredia. Programy SB sú prednostne zamerané na:
 - Globálny boj proti chudobe pomocou udržateľného ekonomického rastu
 - Zvýšenie vzdelanosti, odstránenie negramotnosti, odstránenie rozdielov v dostupnosti vzdelania pre obe pohlavia
 - Ochranu životného prostredia
 - Odstraňovanie korupcie a posilňovanie schopnosti vlády poskytovať kvalitné služby a to účelne a transparentne
 - Zvyšovanie zdravotníckej starostlivosti
 - Podporu projektov a rozvoj súkromného podnikania, podporu ekonomických reforiem
 - Pomoc krajinám postihnutých vojnovými konfliktami

Antiglobalisti – chýba celosvetová regulácia negatívnych dôsledkov globalizácie.

- Vykonávajú vlastné analýzy globálnych problémov, vyvolávajú verejné diskusie o úverových a sektorových politikách MMF a Svetovej banky, o problémoch s ich transparentnosťou a nedemokratickým rozhodovaním...

42. Transformačný proces v SR: vymedzenie, prvky a ich charakteristika. Privatizácia: podstata, typy, metódy a ich výhody a nevýhody.

Transformácia ekonomiky je ekonomický proces, založený na zmene centrálne riadenej ekonomiky na trhovo-orientovaný ekonomický systém.

Transformačný proces v SR – začala sa počas existencie Českej a Slovenskej federatívnej republiky (ČSFR). 17.9.1990 schválili proces transformácie pod názvom “Scenár ekonomickej reformy“

- Prvá etapa transformácie – bola charakterizovaná rozsiahlymi systémovými zmenami v princípoch ekonomického i mimoekonomického prostredia. Zahrňovala predovšetkým nevyhnutné procesy, ktoré sa premietali do formovania otvorenej a demokratickej spoločnosti. Išlo o :

- zrušenie systému centrálneho plánovania a direktívneho riadenia ekonomiky a decentralizáciu rozhodovania a zodpovednosti za podnikanie na podnikateľskú sféru
- reštriktívnu finančnú, menovú a rozpočtovú politiku
- liberalizáciu zahraničného obchodu a cien
- podporu súkromného sektora so začiatkom privatizácie
- reštrukturalizácia výroby
- liberalizácia práce
- vytvorenie sociálnej siete
- vnútornú konvertibilitu meny
- zmenu daňového systému
- schválenie princípov privatizácie a začiatok tohto procesu

- Druhá etapa transformácie - znamenala dotváranie a začiatok pôsobenia naznačených zmien prostredia do výkonnosti podnikov.

Hlavné hospodársko-politické opatrenia :

- Liberalizácia trhu, cien, miezd, zahraničného obchodu a devízových vzťahov
- Rýchla a rozsiahla privatizácia a reštrukturalizácia
- Reštriktívna monetárna a fiškálna politiky
- Vytvorenie právneho a inštitucionálneho rámca, pre potreby fungovania trhového hospodárstva

Liberalizácia znamená uvoľňovanie obmedzení - odstránenie regulačných opatrení.

- Cenová liberalizácia

- Mzdová liberalizácia
- Demonopolizácia ekonomiky
- Liberalizáciu zahraničného obchodu
- Konvertibilitu meny a výmenného kurzu

Privatizácia – charakterizujeme ju ako transformáciu štátneho vlastníctva aktív na súkromné vlastníctvo

Štandardné metódy privatizácie sú :

- Priamy predaj – predaj majetku kde dochádza k predaju na základe schválenia privatizačného projektu vládou alebo na základe rozhodnutia o privatizácii.
- Verejná dražba – predaj majetku, ktorý je majetkom štátu, verejným spôsobom, vo vopred určenej lehote, neurčenému počtu záujemcov.
- Verejná súťaž – najtransparentnejšia metóda a so súťaživosťou a možnosťou prístupu širokého okruhu záujemcov, ktorú poskytuje sa považuje za najvýhodnejšiu metódu.
- Joint – ventures – metóda spočíva v tom, že si jedna alebo niekoľko súkromných spoločností zakúpi od štátu určitú časť akciového majetku štátnej firmy, alebo prispeje do tejto firmy určitým kapitálovým vkladom.
- Predaj akcií na burze – akciový kapitál podniku sa postupne predáva na burze súkromným domácim i zahraničným investorom.

Neštandardné metódy privatizácie :

- Kupónová privatizácia – metóda pri ktorej sa objednávajú akcie privatizovaných podnikov prostredníctvom privatizačných kupónov, ktoré sa široko a rovnomerne rozdelia medzi občanmi.
- Dlhopisová privatizácia – metóda kde keď osoby zaregistrované do kupónovej privatizácie dostanú dlhopis s určitou nominálnou hodnotou, určenou splatnosťou a úročením